

Beleidsplan Beheer en Inrichting

Grenspark De Zoom-Kalmthoutse Heide

1999 - 2014

Grensverleggend werken aan herstel, behoud en ontwikkeling van
natuur- en landschapswaarden

In opdracht van de Bijzondere Commissie van Overleg en Advies toekomstig grensoverschrijdend park 'De Zoom - Kalmthoutse Heide'

juni 1999

7909ZKV
Interplantcombinatie
Nieuwland Advies
Econnection
MTD - Buys & van der Vliet
Groep Toegepaste Ecologie (GTE)

SAMENVATTING

Het Beleidsplan is opgebouwd uit drie delen: deel I; Planopzet, deel II; Uitwerking gebiedsvisie naar beheer en inrichting en deel III; realisatie. Details en achtergrondinformatie zijn weergegeven in het Bijlagenrapport.

DEEL I: PLANOPZET

Deel I van het plan omvat een korte inleiding, beschrijving van de huidige karakteristiek en de integrale visie voor het Grenspark De Zoom - Kalmthoutse Heide.

Inleiding

Tussen Antwerpen en Breda, deels op Nederlands en deels op Belgisch grondgebied, ligt een aaneengesloten, waardevol bos- en natuurgebied van 3750 ha. In 1983 heeft de Benelux Economische Unie het initiatief genomen om dit gebied voor te dragen als toekomstig Grenspark (grensoverschrijdend park). In 1992 is een Bijzondere Commissie ingesteld met de opdracht een Beheers- en Inrichtingsplan op te stellen voor dit gebied. Een plan, waarin de lange termijnvisie voor De Zoom - Kalmthoutse Heide moest worden uitgewerkt, compleet met voorstellen voor de (her-)inrichting en beheer voor de komende 15 jaar. Het eindresultaat is het Beleidsplan Beheer en Inrichting Grenspark De Zoom - Kalmthoutse Heide¹.

Dit plan vormt de basis voor de instelling van een grensoverschrijdend park en is uitgangspunt voor de ontwikkeling van concrete inrichtings- en beheersvoorstellen voor het gebied.

Het plan is totstandgekomen na een intensief en uitgebreid planproces met vele eigenaren, overheden en overige betrokkenen en belanghebbenden.

¹ In de loop van het planproces heeft gebied de naam Grenspark De Zoom-Kalmthoutse Heide gekregen. Aangezien het plan een duidelijke beleidsmatig karakter heeft, is gekozen voor de naam Beleidsplan Beheer en Inrichting Grenspark De Zoom-Kalmthoutse Heide.

Huidige gebiedskarakteristiek

Het plangebied omvat een gradiëntrijk, halfopen, woest heidelandschap, omringd met bossen, landgoederen en een enkele landbouwenclave. De belangrijkste aanwezige natuurkwaliteiten zijn de heidevegetaties van de droge schrale zandgronden en de natte en de venige vennen. Het merendeel van de natuurterreinen wordt extensief begraaasd door schapen. Bijna de helft van het plangebied bestaat uit bos. Het merendeel van het bos is jong met een beperkte variatie in structuur, boomsoort en leeftijd.

Door milieufactoren als verdroging, verzuring en in mindere mate door terreinveranderingen als verbossing en vergrassing worden de gebiedseigen landschappelijke en de natuurlijke waarden ernstig bedreigd.

Het zijn de natuur- en landschapswaarden die het gebied aantrekkelijk maken voor wandelaars, fietsers en ruiters. Ook is het gebied zeer geschikt voor milieu- en natuureducatie-activiteiten. Toegangen, wegen en voorlichtingspunten zijn nu ongelijkmatig verdeeld over het plangebied. Zowel de toegankelijkheid, de informatievoorziening als de educatiemogelijkheden zijn voor het gehele plangebied niet optimaal.

Integrale visie

De problematiek van het Grenspark bestaat vooral uit de ernstige verdroging van het gebied, de niet gereguleerde recreatieve belasting, de mede daardoor teruglopende natuurwaarden en het ontbreken van een samenhangend beheer en organisatie.

De integrale visie is gericht op het waarborgen, versterken en ontwikkelen van (potentieel) aanwezige natuur- en landschappelijke waarden en voor zover passend daarbinnen vormen van voorlichting, educatie, recreatief medegebruik, houtproductie en faunabeheer. Ontwikkeling van karakteristieke ecotopen van het Grenspark staat voorop. Voorbeelden daarvan zijn heiden, bossen, stuifzanden en vennen en specifiek de overgangen daartussen.

In de kern van het plangebied is gekozen voor rust en ruimte voor plant en dier. Aanpassing en verbetering van de waterhuishouding en waterkwaliteit is vereist om de karakteristieke natuurwaarden te ontwikkelen en/of te behouden. Zonder afbreuk te doen aan deze natuurdoelen worden in de randzones gebruiksmogelijkheden gecreëerd voor wandelaars, fietsers en op beperktere schaal ruiters. Dit vereist een duidelijk gezoneerde en gereguleerde recreatieve infrastructuur.

Dit Beleidsplan vormt de tevens de basis voor een samenwerking tussen beheerders en eigenaren onder het motto: het geheel is meer dan de som der delen.

DEEL II: UITWERKING GEBIEDSVISIE NAAR Beheer EN INRICHTING

In dit deel is de integrale visie per thema uitgewerkt tot doelstellingen, streefbeelden en beheers- en inrichtingsvoorstellen.

Landschap en abiotiek

Voor landschap en abiotiek staat het behoud van de karakteristieke, landschappelijke opbouw van open, half-open en beboste gebieden en de bijbehorende dynamiek voorop. Aanwezige gradiënten moeten zorgvuldig beschermd worden. Daarnaast is duurzaam behoud van de aanwezige cultuurhistorische elementen van belang.

Natuur

Het streven vanuit het thema natuur is gericht op herstel, behoud en ontwikkeling van gebiedsspecifieke en karakteristieke biotopen. Dit zijn met name natte en droge heidevegetaties, vennen, soortenrijke halfopen naald- en loofbossen en deels kleinschalige, deels grootschalige stuifzanden en de natuurlijke overgangen daartussen. Om dit doel te bereiken worden twee beheersmethodieken toegepast, namelijk integrale begrazing en lokaal biotoopspecifieke maatregelen, zoals plaggen of maaien en afvoeren.

Bos

Gestreefd wordt naar soortenrijke bossen met een grote variatie in leeftijd, soorten en structuur.

De soortensamenstelling wordt zoveel mogelijk afgestemd op de groeiplaats en groeiplaatsom-standigheden (streven naar de ter plaatse thuishorende natuurlijke bossamenstelling). Daarbij

wordt waar wenselijk, mogelijk en zinvol gestreefd naar optimalisatie van de bosbedrijfsvoering, passend binnen de hoofddoelstelling.

Er zijn twee bosstreefbeelden bos opgesteld, namelijk het "Gesloten bos" en het "Open bos". Voor het Gesloten bos wordt in de toekomst de flexibele beheersmethodiek geïntegreerd bosbeheer toegepast. In het Open bos wordt deze methodiek gecombineerd met bosbegrazing.

Hierbij zijn beheersrichtlijnen van belang zoals het stimuleren van loofhoutverjonging, het vergroten van het aandeel dood hout, het bestrijden van niet ter plaatse thuishorende boom- en struiksoorten (exoten), het toepassen van kleinschalige sterke dunningen, grootschalige sterke dunningen en bosbegrazing.

Overig grondgebruik

Overig grondgebruik in het Grenspark heeft betrekking op het militair gebruik van gronden en het landbouwkundig gebruik van gronden. Het lange termijn streven voor deze vormen van grondgebruik is dat beide zoveel mogelijk worden afgestemd op de hoofddoelstelling. Voor de landbouwenclaves zijn de belangrijke maatregelen het terugbrengen van akkerareaal door uitbreiding van het grasland, het verschrallen en extensiveren van graslanden en het creëren van natuurlijke overgangen naar heide en bos. Het militair grondgebruik blijft gehandhaafd, waarbij zoveel mogelijk rekening gehouden wordt met de hoofddoelstelling van het park.

Waterhuishouding

De waterhuishouding in het Grenspark is primair gericht op het zo lang mogelijk vasthouden van het gebiedseigen water binnen de grenzen om zodoende de actuele verdroging te beperken. Hiervoor zijn een aantal inrichtings- en beheersmaatregelen voorgesteld, zoals het dichten en verondiepen van grachten, opstuwen door middel van verstelbare stuwen, opschonen van vennen en venoevers en de aanleg van helofytenfilters. Daarbij staat het streven naar verbeteren en optimaliseren van de waterkwaliteit voorop.

Recreatie en ontsluiting

Voor het Grenspark is zoneren, geleiden en beter spreiden van de recreatie essentieel om de natuur en landschapswaarden te ontzien. Naast beperking van het aantal paden en het opheffen van niet in de zonering passende ontsluitingen is het tegelijkertijd ook noodzakelijk dat een aantal lokaties verder recreatief verbeterd worden, bijvoorbeeld in verband met de bereikbaarheid van het Grenspark.

De zonering bestaat uit niet (permanent) toegankelijke rustgebieden en jaarrond toegankelijke gebieden (op de paden). Bewegwijzerde wandel-, fiets-, en ruiterroutes worden uitgezet, parkeerplaatsen hersteld of aangelegd en informatiepunten verbeterd of nieuw aangelegd. Tegelijkertijd worden in het rustgebied paden opgeheven.

Voorlichting en educatie

De voorlichting en educatie in het Grenspark is gericht op het bijbrengen van kennis over het park, enthousiasme en waardering voor het park en zeker niet in de laatste plaats respect voor de aanwezige natuur- en landschapswaarden van het park. De doelgroep die bereikt moet worden is uiterst breed.

Voor de komende jaren zijn de gewenste activiteiten voor voorlichting en educatie uitgewerkt, gericht op de specifieke doelgroepen met doelgroepspecifieke middelen. Belangrijke aandachtspunten zijn de vereiste goede samenwerking tussen Vlaamse en Nederlandse organisaties en een intensief contact met eigenaren over voorgenomen activiteiten.

Faunabeheer

Passend binnen de hoofddoelstelling blijft in de toekomst faunabeheer in het Grenspark als beheersvorm mogelijk. De vigerende wet- en regelgeving aan beide zijden van de grens blijven uitgangspunt.

DEEL III: REALISATIE

Dit deel omvat het plan van aanpak. De beheer en inrichtingsvoorstellen zijn in detail uitgewerkt tot projecten met een raming van kosten en een fasering in de tijd. Financiering van een deel van de voorgestelde projecten is mogelijk via het Interreg II-project de 'Zoom-Kalmthoutse Heide'. De verschillende partners hierbij zijn voor 50% het Europese fonds voor Regionale Ontwikkeling en voor de overige 50% Nederlandse en Vlaamse overheden en het waterschap. Voor de overige projecten en het toekomstige additionele beheer zal financiering via de betrokken (internationale) overheden gevonden moeten worden.

INHOUD

Pag.

SAMENVATTING

DEEL I: PLANOPZET

1	INLEIDING	1
1.1	Aanleiding	1
1.2	Hoofddoelstelling Grenspark De Zoom-Kalmthoutse Heide	2
1.3	De status van het Beleidsplan Beheer en Inrichting De Zoom - Kalmthoutse Heide	2
1.4	Het planproces 1996-1999	3
1.5	Opzet van het Beleidsplan De Zoom-Kalmthoutse Heide	5
2	GEBIEDSKARAKTERISTIEK	6
2.1	Landschap, abiotiek en cultuurhistorie	6
2.2	Knelpunten, algemeen	8
2.3	Natuur	9
2.4	Bos	10
2.5	Overig grondgebruik	12
2.5.1	Landbouw	12
2.5.2	Militair gebruik	12
2.5.3	Jacht (wildbeheer)	14
2.6	Recreatie en ontsluiting	14
2.7	Voorlichting en Educatie	16
3	INTEGRALE BELEIDSVISIE	17
3.1	De problematiek vertaald naar oplossingen	17
3.2	Visie op de gewenste gebiedsontwikkeling	19
3.2.1	Uitgangspunten en randvoorwaarden	19
3.2.2	Visie in hoofdlijnen	21
3.2.3	Beleidsvisie vertaald naar streefbeelden	21
3.3	Visie op de organisatie, juridische, financiële en planologische uitgangspunten	22
3.3.1	Achtergronden	22
3.3.2	Uitgangspunten voor de organisatie van de uitvoeringsfase	23
3.3.3	Aanbevolen organisatorische opzet voor de uitvoerfase	23
3.3.4	Juridische en financiële uitgangspunten	24
3.3.5	Uitgangspunten gebiedsbeleid	25

DEEL II: UITWERKING GEBIEDSVISIE NAAR BEHEER EN INRICHTING

1	LANDSCHAP EN ABIOTIEK	27
	1.1 Doel en streefbeelden	27
	1.2 Beheersmethodieken	27
2	NATUUR	29
	2.1 Natuurdoelen en natuurstreefbeelden	29
	2.2 Beschrijving van de streefbeelden	30
	2.3 Methodieken natuurbeheer	31
	2.3.1 Integrale begrazing voor het Grenspark De Zoom-Kalmthoutse Heide	32
	2.3.2 Aanvullende biotoopspecifieke maatregelen	33
3	BOS	36
	3.1 Bosdoel	36
	3.2 Indeling in bosstreefbeelden	36
	3.3 Bosbeheersmethodieken	38
4	OVERIG GRONDGEBRUIK	42
	4.1 Doelen voor de huidige landbouwgebieden en het militair medegebruik	42
	4.2 Landbouwkundig gebruik	42
	4.3 Ingezoomd op twee grote landbouwenclaves	43
	4.4 Militair medegebruik	44
5	WATERHUISHOUDING	45
	5.1 Doelen voor de waterhuishouding	45
	5.2 Concrete maatregelen	46
6	RECREATIE EN ONTSLUITING	49
	6.1 Doelstellingen voor recreatie en ontsluiting	49
	6.2 Recreatiezonering	50
	6.3 Inrichting en beheersmaatregelen Recreatie	51
7	VOORLICHTING EN EDUCATIE	52
	7.1 Doel en uitgangspunten	52
	7.2 Doelstellingen voorlichting en educatie	52
	7.3 Categorieën voor voorlichting en educatie	53
	7.4 Doelgroepen	54
	7.5 Programma, producten en projecten	55
8	FAUNABEHEER	58
	8.1 Doel en uitgangspunten	58
	8.2 Aandachtspunten	58

DEEL III: REALISATIE

1	PLAN VAN AANPAK REALISATIE	62
1.1	Inleidend	62
1.2	Overzicht projecten inrichting, beheer en parkorganisatie	62
1.3	Parkorganisatie en kosten	72
1.4	Kosten van inrichting	74
1.5	Kosten van beheer	76
1.6	Overzicht kosten (meerjarenbegroting)	77

DEEL I: PLANOPZET

Overzichtkaartje

- vanaf schaal 1:100.000 (kaart van ligging op grens Nederland/België)
- inzoomend naar het plangebied, gebruik makend van topografische ondergrond

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

Achtergrond

Reeds aan het begin van de tachtiger-jaren heeft de Benelux Economische Unie (BEU) het initiatief genomen voor het oprichten van grensoverschrijdende parken. In 1983 is de Kalmthoutse Heide voorgedragen. Nadat uit een haalbaarheidsonderzoek (1987-1991) was gebleken dat een grensoverschrijdend park mogelijk leek, is op 15 juni 1992 een beschikking ondertekend door het Comité van Ministers van de BEU, waarmee een Bijzondere Commissie van overleg en advies werd ingesteld voor het toekomstige grensoverschrijdende park 'De Zoom - Kalmthoutse Heide. Zij kreeg de taak een Beheers- en inrichtingsplan op te stellen, als basis voor een ministeriële instellingsbeschikking.

In 1996 is gestart met het opstellen van dit plan. Het gebied heeft de naam "Grenspark De Zoom - Kalmthoutse Heide" gekregen. Aangezien het plan een duidelijk beleidsmatig karakter heeft, is gekozen voor de naam "Beleidsplan Beheer en Inrichting Grenspark De Zoom - Kalmthoutse Heide".

Omvang en globale ligging

Het plangebied ligt op de hoge Brabantse zandgronden. Westelijk van het plangebied gaat dit landschap via een steilrand (de Brabantse Wal) over in het Zeeuwse kleipolderlandschap. Het plangebied is een samenhangend complex van bos- en heidegebieden van circa 3.750 hectare op het grondgebied van de Nederlandse gemeente Woensdrecht (45%) en de Vlaamse gemeenten Kalmthout en Essen (55%). Het Vlaamse deel omvat onder andere het Vlaams-natuurreservaat de Kalmthoutse Heide (circa 915 hectaren). Daarnaast bestaat het gebied uit bos en heideterreinen van zowel overheden als particulieren.

Grensparkbeleid

De Zoom - Kalmthoutse Heide is het éérste grensoverschrijdende park. Een eenduidig beleid voor deze parken is nog niet ontwikkeld.

De instelling van een gebied als Grensoverschrijdend Park betekent dat alle betrokken partijen, overheden en eigenaren/beheerders binnen de begrenzing van het park een commitment aangaan over de wijze waarop ze in de toekomst met het park om zullen gaan.

Gezamenlijk en grensoverschrijdend worden afspraken gemaakt over na te streven doelen, beheersmethoden, verantwoordelijkheden en doelen met betrekking tot de planning, uitvoering, preventie en toezicht en de bijbehorende organisatiestructuur.

1.2 Hoofddoelstelling Grenspark De Zoom-Kalmthoutse Heide

Hoofddoelstelling Grenspark

De hoofddoelstelling voor het Grenspark De Zoom - Kalmthoutse Heide is het in grensoverschrijdend verband komen tot een integrale visie en hieruit voortvloeiend inrichtings- en beheersmaat- regelen gericht op het behouden en waar mogelijk herstellen en ontwikkelen van gebiedsspecifieke natuur- en landschapswaarden.

Nevendoelestellingen

Voorlichting en educatie dienen deze hoofddoelstelling te ondersteunen, maar worden tevens beschouwd als doelstellingen van het **Grenspark** op zich. Dit betekent dat de voorlichting en educatie bedoeld zijn om bekendheid aan het park te geven, informatie en kennis over te dragen en zodoende respect en waardering voor de waarden van het park te ontwikkelen.

Een tweede nevendoelstelling is het realiseren van grensoverschrijdende vormen van samenwerking om de hoofddoelstelling optimaal te kunnen realiseren. Hiermee zullen de identiteit, de samenhang en de potenties van het gebied als geheel gestalte krijgen.

Passend binnen de hoofddoelstelling zijn vormen van extensief recreatief medegebruik, houtproductie en zekere vormen van faunabeheer mogelijk.

1.3 De status van het Beleidsplan Beheer en Inrichting De Zoom - Kalmthoutse Heide

Het Beleidsplan Beheer en Inrichting De Zoom - Kalmthoutse Heide heeft een beleidsmatig, kaderstellend en grensoverschrijdend karakter. Het plan geeft de ontwikkelingsrichting en doelstellingen voor de middellange en lange termijn aan. Tevens zijn concrete inrichtings- en beheersvoorstellen uitgewerkt. Deze voorstellen zijn vertaald naar projecten. Conform het streven van dit plan, zullen deze projecten in een vervolgfase in nauwe samenwerking met belanghebbenden en betrokkenen worden uitgewerkt en uitgevoerd.

De grensparkorganisatie krijgt een zeer belangrijke taak in het verder uitdragen van dit plan door alle betrokken partijen tot actie te stimuleren en door de projectvoorstellen te concretiseren en uit te voeren.

Voor alle betrokkenen heeft dit Beleidsplan een meerwaarde. Onder het motto 'het geheel is meer dan de som der delen', zijn de belangrijkste meerwaarden voor alle participanten hieronder aangegeven, uitgesplitst naar meerwaarden binnen en meerwaarden buiten de begrenzing van het park.

Meerwaarden binnen de grenzen van het Grenspark:

- het grensoverschrijdend karakter maakt effectieve bescherming van het **Grenspark** als samenhangend bos en natuurgebied mogelijk,
- het Beleidsplan maakt gezamenlijke aanpak van toezicht op recreatie, brandpreventie, faunabeheer en bijbehorend toezicht mogelijk,
- het Beleidsplan biedt mogelijkheden om faciliterend en ondersteunend te zijn bij de samenwerking in bos- en natuurbeheer,
- het Beleidsplan maakt inhoudelijke ondersteuning, belangenbehartiging en advisering voor bos, natuur en recreatie mogelijk.

Meerwaarden buiten de grenzen van het Grenspark:

- gebiedsoverschrijdende mogelijkheden voor overleg en afstemming met derden,
- gebiedsoverstijgende afstemmingsmogelijkheden over recreatiebeleid in de toekomst,
- gemeenschappelijke, regionale aanpak van de verdrogingsproblematiek,
- gebiedsoverschrijdende afstemmingsmogelijkheden over inzet politie/bewaking/toezicht.

1.4 Het planproces 1996-1999

Het Beleidsplan is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met alle betrokken overheden en via (vertegenwoordigers van) eigenaren/terreinbeheerders. Een speciaal voor dit plan ingestelde Bijzondere Commissie fungeert als opdrachtgever. De betrokken overheden zijn de Benelux Economische Unie, Ministeries van LNV en Defensie, Vlaams Gewest, provincie Noord-Brabant en de gemeenten Woensdrecht, Kalmthout en Essen. Een aantal advies- en werkgroepen hebben de inhoudelijke planopstelling ondersteunend begeleid.

De eigenaren/terreinbeheerders zijn in proces hoofdelijk dan wel via een vertegenwoordiging rechtstreeks betrokken bij de planuitwerking. Om tijdens de planopstelling draagvlak voor het plan te realiseren, is in 1997/1998 een uitgebreid communicatietraject uitgevoerd. Tijdens excursies, workshops en individuele gesprekken zijn ideeën en voorstellen uitgebreid uitgewisseld en bediscussieerd.

Op deze, een linkerpagina, komt een overzichtskaart met de belangrijkste landschapskenmerken

- open landschap (heide, stuifzanden, vennen, landbouwenclaves),
- halfopen landschap (overgangen naar bos),
- gesloten landschap (bos),
- locaties landgoederen en landhuizen.

Verder zijn een aantal groeperingen en instanties via adviserende en uitvoerende werkgroepen intensief betrokken bij de totstandkoming van het plan.

1.5 Opzet van het Beleidsplan De Zoom-Kalmthoutse Heide

Het Beleidsplan bestaat uit de volgende onderdelen:

- het hoofdrapport bestaande uit de delen:
 - I planopzet
 - II uitwerking gebiedsvisie naar beheer en inrichting
 - III realisatie
- een bijlagenrapport,
- kaartmateriaal.

Hoofdrapport

Het hoofdrapport verwoordt de essentie van het plan. Grotendeels is dit plan gebaseerd op een Beslisdocument. Dit document is een zeer korte en bondige (interne) rapportage, waarin de belangrijkste inhoudelijke beslissingen ten aanzien van het toekomstige beheer en inrichting van het Grenspark zijn verwoord. Het is vastgesteld in de bijeenkomst van de Bijzondere Commissie op 16 juli 1998.

Het voorliggende plan omvat naast uitgebreidere toelichtingen, korte onderbouwingen, ondersteunende teksten en beeld- en kaartmateriaal ook de organisatorische opzet, de begroting en het plan van aanpak voor realisatie.

Het bijlagenrapport

Het bijlagenrapport omvat toelichtingen op onderdelen van het hoofdrapport.

Kaartmateriaal

Het kaartmateriaal is apart bijgevoegd. Deze kaarten geven de voorgestelde beheers- en inrichtingsmaatregelen weer.

2 GEBIEDSKARAKTERISTIEK

2.1 Landschap, abiotiek en cultuurhistorie

Ontstaansgeschiedenis

De ontstaansbasis van het plangebied en haar omgeving is het schorren- en slikkenlandschap in de kustzone van de Noordzee en het mondingsgebied van de toenmalige Maas (± 1000 jaar geleden). De ondergrond bestaat uit getijden- en rivierafzettingen met afwisselend zandige en kleilagen.

Het huidige landschapsbeeld wordt bepaald door de dekzanden die daarop zijn afgezet en waarin lichtgolvende rivierafzettingen worden afgewisseld met brede beekdalen. Onder invloed van de wind is het dekzand in verschillende perioden verstoven. De stuifduinen die hierbij zijn ontstaan bepalen de hoogste delen van het landschap met toppen op circa 33 m. In de uitblazingsbekkens waar het dekzand tot op de eronder liggende klei- en leemlaag is verstoven, ontstonden vennen.

De mens heeft voortdurend in het evenwicht tussen deze eenheden ingegrepen, door:

- agrarische ontginning, turfwinning, strooiselwinning, beweiding,
- afbranden, rooien en aanplanten van bossen,
- zand-, leem-, en waterwinning.

Hierdoor is gedurende de laatste twee eeuwen het bosareaal geleidelijk uitgebreid ten koste van met name de open heide. Oude topografische kaarten laten zien dat het plangebied rond 1770 onbebost was en bestond uit kale en met heide bedekte zandgronden. De kaart van 1897 laat zien dat de bosaanplant in het gebied sterk is uitgebreid ten koste van heideterreinen. Dit geldt vooral voor het Nederlandse deel van het plangebied en de omgeving van het Stappersven. Eén en ander hangt nauw samen met de aanleg van landgoederen in deze periode. Zoals de kaart van 1961 illustreert neemt ook in deze periode het bos enigszins in omvang toe.

Waardering/kwaliteit

Het plangebied ligt op de hoge Brabantse zandgronden. Ten westen van het plangebied gaan deze zandgronden via de Brabantse Wal over naar de lage Zeeuwse kleipolders. In het westen wordt het van het Zeeuwse kleipolderlandschap gescheiden door een steilrand; de zogenaamde Brabantse Wal die de westelijke rand van het Brabants Pleistoceen vormt. Het plangebied zelf is een gradiëntrijk stuifzandgebied dat in geologisch opzicht tot de jonge formaties behoort. In geomorfologisch opzicht zijn de duinmassieven en uitblazingsbekken (vennen) waardevol. Hoewel er op regionale schaal sprake is van een bodemkundig (stuifzandgronden, podzolen) en hydrologisch (infiltratiegebied) uniform gebied is het plangebied zeer waardevol door

Op deze, een linkerpagina, komt een overzichtskaart met de belangrijkste biotopen

- heide
- stuifzanden
- vennen
- bossen
- grasland

In kaderteksten worden deze natuurtypen afzonderlijk op de kaart beschreven.

het voorkomen van lokale gradiënten van voedselarm naar matig voedselrijk, van droog naar nat en van zure naar basische milieus.

De waarden van het landschap bestaan uit de afwisseling tussen open, half-open en gesloten (beboste) gebieden. Het landschap weerspiegelt de ontstaansgeschiedenis alsmede de ontginningsgeschiedenis. De dynamiek van het gebied heeft altijd een belangrijke rol gespeeld. Deze dynamiek verklaart de verhouding tussen heide, stuifzand en bos. Verder zijn waardevolle relictten van cultuurhistorische elementen zoals landgoederen, oude landbouwenclaves en 'oude wegen' in het plangebied te vinden.

2.2 Knelpunten, algemeen

Het knelpunt: verdroging

Het belangrijkste (regionale) knelpunt is de verdroging. Dit heeft in de afgelopen decennia geleid tot het verdwijnen of afnemen van vochtige en natte levensgemeenschappen. De verdroging is het gevolg van een complex van factoren, waarbij onder andere de veranderingen in de lokale oppervlaktewaterhuishouding alsmede de regionale diepe grondwateronttrekkingen een belangrijke rol spelen.

Overige knelpunten

De overige onderscheiden knelpunten voor landschap en abiotiek zijn zowel van regionale (of gebiedsoverstijgende) als van lokale aard.

Het knelpunt eutrofiëring is evenals verdroging gebiedsoverstijgend. Eutrofiëring leidt tot vergrassing van de heiden en milieuverandering in en rondom de vennen. In enkele vennen heeft een toevoer van voedingstoffen (als gevolg van landbouwactiviteiten/rioolwater/droge en natte depositie) een verandering teweeggebracht waardoor het van oorsprong voedselarme water voedselrijker is geworden.

Verzuring is ook een knelpunt, zowel op lokale als regionale schaal. Door de hoge atmosferische depositie van verzurende stoffen vinden in zowel droge als natte systemen veranderingen plaats met negatieve effecten op de specifieke flora en fauna. Alleen in een bredere context is deze problematiek op te lossen.

Het langzaam veranderen van het landschap is als lokaal knelpunt te noemen. De karakteristieke openheid is afgenomen door verbossing en bebossing van heideterreinen en vennen.

Een lokaal aandachtspunt is, dat op sommige plekken kenmerkende elementen van de aanwezige landgoederen en cultuurhistorische elementen vervagen (dreiging onherkenbaar te worden).

Tot slot leidt lokaal de intensieve recreatie tot erosie. Dit verstoort de natuurlijke abiotische en biotische processen.

2.3 Natuur

Waardering/kwaliteit

De droge en natte heidevegetaties en de vennen met hun karakteristieke, veelal zeldzame plantensoorten zijn van internationaal belang (Nederland en Vlaanderen hebben in West-Europa het grootste areaal aan heide). Er komen zeer karakteristieke en waardevolle plantensoorten voor. Soorten, die zowel verbonden zijn aan specifieke abiotische omstandigheden zoals droge, voedselarme zandgronden (Struikhei) maar ook soorten die verbonden zijn aan de natte zandgronden en nauw begrensde gradiënten. Een volledige lijst van beschermde flora en fauna is te vinden in het bijlagenrapport. De (voorgenomen) aanwijzing van het gebied als Vogelrichtlijngebied, Habitatrichtlijngebied en Ramsargebied² in Europees verband onderschrijft de waardering van het **Grenspark** als belangrijk internationaal natuurgebied.

Ook in faunistisch opzicht is het Grenspark De Zoom - Kalmthoutse Heide bijzonder waardevol. Zowel karakteristieke soorten van heideterreinen als van bossen zijn goed vertegenwoordigd. Opvallend is dat in de afgelopen decennia de zeldzame en meest kritische flora- en faunasoorten verdwenen zijn of in aantal achteruit gegaan zijn.

Beheer

Actief natuurbeheer wordt momenteel vooral uitgevoerd in het Vlaams natuurreservaat De Kalmthoutse Heide en op het terrein van Staatsbosbeheer Kortenhoeff. Dit beheer is met name gericht op de heideterreinen. Het bestaat uit begrazen met een schaapskudde en zeer recent op experimentele basis begrazen met runderen. Een klein deel van de heideterreinen (Kortenhoeff) wordt met geiten en paarden begraasd. Daarnaast wordt aanvullend gemaaid en geplagd. Plaatselijk wordt bosopslag verwijderd. De vennen worden beperkt onderhouden (baggeren, opschonen oevers). Deze maatregelen hebben voornamelijk een extensief karakter. Op de Steertse Heide wordt op de landbouwgronden een agrarisch beheer gevoerd, gericht op het instandhouden van overwinteringslocaties voor de schaapskudde.

Knelpunten

De eerder genoemde knelpunten verdroging, verzuring en eutrofiëring van droge en natte heidesystemen en vennen vormen voor de natuur eveneens de belangrijkste knelpunten. Oorspronkelijke, voor het **Grenspark** karakteristieke planten- en diersoorten worden hierdoor in aantal bedreigd of zijn verdwenen.

Recreatie, verkeer en infrastructuur verstoren en doorsnijden leefgebieden van kwetsbare (verstoringgevoelige) soorten en leiden tot geïsoleerde natuurgebiedjes. Mede daardoor zijn bepaalde diersoorten achteruitgaan of zelfs verdwenen, zoals bijvoorbeeld het Korhoen.

² Vogelrichtlijngebied: Speciaal aangegeven gebieden met een internationale betekenis in ecologisch, botanisch, zoologisch, limnologisch of hydrologisch opzicht, specifiek gericht op de bescherming van vogels. Habitatrichtlijngebied: gebieden met internationale betekenis vanwege de biologische diversiteit en natuurlijke habitats voor bedreigde flora en fauna. Ramsargebied: Beschermde watergebied op basis van internationale akkoorden: dit betreft een speciale aangegeven beschermingszone voor watervogels.

Het huidige heidebeheer leidt niet overal tot de gewenste differentiatie. Het knelpunt is met name een schaalprobleem. Het gebied is dermate groot, dat de huidige, kleinschalige ingrepen niet voldoende zijn.

Het huidige bosbeheer is onvoldoende gericht op handhaving en verhoging van gebiedseigen, karakteristieke natuurwaarden zoals natuurlijke ondergroei en menging van bossen. Het huidige wildbeheer is onvoldoende gericht en afgestemd op de natuurlijke wildstand en draagkracht van het gebied.

2.4 Bos

Waardering/kwaliteit

Het plangebied bestaat voor bijna 50% uit bos. Vooral de grote aaneengesloten bosoppervlakten met diverse stadia van ontwikkeling zijn waardevol. Het merendeel van het bos is jong (eerste generatie) en bestaat voor een relatief groot deel uit naaldhoutsoorten (de eerste bosontginningen). De natuurwaarden van het bos liggen vooral in de omvang en uitgestrektheid van de bosgebieden. Met name veel vogelsoorten profiteren van de hierdoor ontstane rust. Ook de bosranden (overgangen naar vennen of heiden) herbergen veel soorten.

Vanwege de groeiplaats (droge, voedselarme zandgrond) en de huidige houtprijzen biedt het plangebied weinig mogelijkheden voor een economisch rendabele houtexploitatie.

Huidig bosbeheer

Het bos wordt grotendeels traditioneel beheerd. Er vinden reguliere, grootschalige dunningen plaats. Per eigenaar zijn echter wel duidelijke accenten te onderscheiden van bijvoorbeeld een natuurgericht beheer of een specifiek houtproductiegericht beheer.

Knelpunten

Door verdroging is de omvang van natte loofbossen met bijzondere plantensoorten in de kruidlaag achteruit gegaan of zijn deze biotopen zelfs volledig verdwenen. Ook op de bosontwikkeling en de bosvitaliteit hebben eerder genoemde knelpunten verzuring en eutrofiëring een negatieve invloed. Vooral bosbodemvegetaties van de hogere zandgronden in het plangebied zijn hier erg gevoelig voor. Veel overgangen van bos naar heide zijn plotseling en scherp en daardoor onnatuurlijk.

In een groot deel van het bosgebied komen uitheemse, niet ter plaatse thuishorende boom- en struiksoorten voor. Dit zijn met name Amerikaanse Vogelkers, Douglas, Fijnspar en lokaal Rhododendron.

Op veel plaatsen in het bos worden de mogelijkheden om de natuurwaarden in het bos te verhogen te weinig benut. Het beheer is bijvoorbeeld afgestemd op houtproductie of jacht. Soms is het beheer gericht op bevordering van exoten (Amerikaanse Vogelkers) ten behoeve van wilddekking of afscherming.

Op deze, een linkerpagina, komt een overzichtskaart met de belangrijkste landbouwenclaves:

- Steertse Heide
- Markgraaf
- percelen bij van Thillo

In kaderteksten in de kaart worden deze landbouwenclaves op de kaart omschreven.

2.5 Overig grondgebruik

2.5.1 Landbouw

Waardering/kwaliteit

In het plangebied liggen verspreid een aantal landbouwgronden. De voornaamste zijn de Steertse Heide en de Markgraaf. Daarnaast komen nog enkele versnipperde landbouwpercelen voor.

Het betreft of landbouwgronden als zodanig bestemd en in agrarisch gebruik of (voormalige) landbouwgronden als natuurgebied bestemd, die vanwege de aanwezige ornithologische en botanische waarden in de toekomst extensief agrarisch beheerd zullen worden.

De landbouwgronden in agrarisch gebruik zijn voornamelijk graslandpercelen. Deels worden ze beweid met schapen, runderen of paarden. Een klein deel van de landbouwpercelen betreft akkerbouw (voornamelijk maïsteelt). De groeiplaatsomstandigheden in combinatie met de ligging temidden van een groot natuurgebied bieden op termijn weinig mogelijkheden voor een economische levensvatbare agrarische bedrijfsvoering.

Alle in het Grenspark gelegen landbouwenclaves hebben in landschappelijk, cultuurhistorisch en ecologisch (onder andere voor weidevogels) opzicht belangrijke waarden.

Knelpunten

Het soms nog (te) intensieve agrarisch gebruik vormt direct een knelpunt voor behoud en ontwikkeling van natuurwaarden in de omliggende natuurgebieden. Indirect levert het een bijdrage aan de verzuring en eutrofiëring van voedselarme systemen uit de omgeving.

2.5.2 Militair gebruik

Huidig gebruik

In het Nederlandse deel van het Grenspark ligt een militair oefenterrein. Door diverse militaire eenheden uit de regio wordt het terrein regelmatig gebruikt als bivakterrein en voor kleinschalige grondoefeningen. Het terrein voldoet goed aan de militaire gebruiksdoeleinden.

Knelpunten

Vanuit het huidige gebruik en doel van het militair oefenterrein zijn geen knelpunten geconstateerd. Vanuit de doelstelling van dit plan zijn rustverstoring voor de fauna en potentiële conflictsituaties met de recreatie knelpunten.

Op deze, een linkerpagina, komt een overzichtskaart met:

- begrenzing militair oefenterrein
- jachtbeheerseenheden
- landbouwgronden

In kaderteksten in de kaart worden deze landbouwenclaves op de kaart omschreven.

2.5.3 Jacht (wildbeheer)

Huidig gebruik

In delen van het bosgebied wordt op dit moment gejaagd. Het jachtbeleid binnen het plangebied verschilt van plaats tot plaats, vanwege de verschillen in de jachtwetgeving tussen Vlaanderen en Nederland en het beschermde statuut dat het Vlaams natuureservaat heeft meegekregen. Ruim 60 procent van de totale oppervlakte wordt bejaagd. Aan Vlaamse zijde wordt vrijwel niet gejaagd. Aan Nederlandse zijde van het Grenspark wordt daarentegen, vooral in het zuidelijke deel, intensief en gericht gejaagd. Dit gaat gepaard met verschillende wildbiotoopverbeterende maatregelen en de aanleg van voorzieningen voor afschot, wildkweek, bijvoeding en mineralenvoorziening.

De jachtrechthouders (12) zijn in Nederland georganiseerd in de wildbeheereenheid 'De Zuid-Plantage'. Het jachtbeleid is vastgelegd in een wildbeheerplan. Langs Vlaamse zijde is de Wildbeheereenheid 'Essen' actief maar haar werkgebied reikt net niet tot aan het plangebied, een klein jachtgebiedje aan de noordelijke rand van het Grenspark uitgezonderd. In het Vlaamse gebiedsdeel ontbreekt een wildbeheerplan met jachtbeleidlijnen. De belangrijkste jachtwildsoorten zijn Fazant, Houtduif, Wilde eend, Ree en het Konijn. De bejaagbare Vlaamse en Nederlandse soortenlijsten komen niet overeen. Door jachthouders wordt veel energie gestoken in de bejaging/bestrijding van voor het wild ongewenste predatoren en kraaiachtigen. Ook streekvreemde, exotische vogelsoorten zoals de Canadese gans vragen aandacht in het toekomstige faunabeheer.

Knelpunten

Er bestaan verschillen van inzicht tussen jagers en natuurbeschermers ten opzichte van de jacht of bepaalde onderdelen of doelstellingen ervan. Particuliere jachthouders opteren voor een benuttingsjacht. Het natuurbehoud staat evenwel hooguit incidenteel jacht voor, en alleen wanneer natuurdoelen bedreigd worden.

2.6 Recreatie en ontsluiting

Waardering

Binnen het Grenspark is het Natuureservaat Kalmthoutse Heide het grootste en belangrijkste natuurgebied ('groen gebied') voor West-Brabant en de regio Antwerpen. Vooral daardoor heeft het plangebied op dit moment een grote aantrekkingskracht. Er wordt voornamelijk gewandeld, gefietst en paardgereden. Het Natuur Educatief Centrum 'De Vroente' bij Kalmthout fungeert als belangrijkste informatiepunt. Her en der verspreid in het gebied zijn kleine parkeerplaatsen.

Op deze, een linkerpagina, komt een overzichtskaart met de belangrijkste recreatievoorzieningen:

- fietspaden
- ruiterspaden
- wandelpaden
- parkeerplaatsen
- info-centrum
- openbare wegen

Het gebied is ontsloten vanaf deze parkeerplaatsen, de openbare wegen en het Natuur Educatief Centrum 'De Vroente'.

Knelpunten

Het Grenspark is, met name aan Nederlandse zijde, beperkt toegankelijk. Aan Vlaamse zijde concentreert de recreatieve druk zich rondom het Natuur Educatief Centrum. Aan Nederlandse zijde ontbreekt een informatiepunt.

De deels beperkte toegankelijkheid, gecombineerd met een ongelijkmatige verdeling van de recreatiedruk op het Grenspark en het beperkte toezicht, zorgt plaatselijk voor een te hoge druk op de kwetsbare delen van bijvoorbeeld het natuurreserveaat de Kalmthoutse Heide. Zonder zonerende en regulerende maatregelen in de toekomst kan verwacht worden dat deze problemen zich vergroten.

2.7 Voorlichting en Educatie

Waardering

Sinds enige jaren is het Natuur Educatief Centrum 'De Vroente' het centrale verzamelpunt voor voorlichting- en educatieve activiteiten aan Vlaamse zijde. Deze activiteiten zijn primair gericht op het Natuurreserveaat De Kalmthoutse Heide. De activiteiten zijn zowel gericht op voorlichting als educatie. Aan Nederlandse zijde is op dit moment het educatief gebruik beperkt. Daarmee wordt een groot deel van de landschappelijke, cultuurhistorische en natuurwaarden van het Grenspark geen recht gedaan.

Tot nu toe is de voorlichting vooral gericht op informatie door middel van voorlichtingsborden bij toegangen. De eigenaar/terreinbeheerder bepaalt in hoge mate waarin en de wijze waarop aandacht besteed wordt aan voorlichting en educatie. In Nederland is sinds 1997 één medewerker aangesteld voor voorlichting en educatie binnen de Nationale parken de Biesbosch en de Loonse en Drunense Duinen en, zij het voor 20% van de tijdsbesteding, voor het Grenspark De Zoom - Kalmthoutse Heide.

Knelpunten

Een samenhangend en grensoverschrijdend programma voor educatie en voorlichting ontbreekt, terwijl het recreatieve gebruik in de afgelopen jaren steeds verder is gegroeid. Kansen om sturend in te grijpen in dit recreatieve gebruik in het gehele Grenspark worden niet optimaal benut. Ook de mogelijkheden om bij te dragen aan de bewustwording van de omwonenden, grondeigenaren en bezoekers met betrekking tot de waarden van natuur en landschap zijn nog niet optimaal aangewend. Deze bewustwording voor het totale gebied is essentieel en vormt de noodzakelijke basis voor een positieve gedragsbeïnvloeding ten aanzien van natuur en landschap. Het ontbreken van een informatiepunt aan Nederlandse zijde vormt tevens een belangrijk aandachtspunt bij de uitwerking van dit Beleidsplan.

3 INTEGRALE BELEIDSVISIE

3.1 De problematiek vertaald naar oplossingen

De problematiek

De problematiek van het Grenspark omvat de volgende vier punten:

- bedreigde natuur- en landschapswaarden,
- ernstige verdroging,
- niet gereguleerde recreatieve belasting,
- geen (grensoverschrijdende) samenhang in beheer en organisatie.

De bedreigde en teruglopende natuur- en landschapswaarden zijn vooral het gevolg van de veranderde abiotiek. Daarbij is de veranderde waterhuishouding, hetgeen geleid heeft tot verdroging, als belangrijkste oorzaak aan te wijzen. De recreatieve overbelasting heeft door de plaatselijke intensiteit en het gebrek aan voldoende toezicht ernstige gevolgen voor de natuur. Tot slot blijkt dat huidige eigendoms- en beheersgrenzen niet samen vallen met natuurlijke eenheden, waardoor een heldere en logische beheerszoning wordt bemoeilijkt.

Zonder een samenhangende organisatie is de gewenste en noodzakelijke overkoepelende aanpak met betrekking tot het toezicht en de brandpreventie niet realiseerbaar. Het oprichten van een gezamenlijke organisatie van waaruit toezicht, preventie en coördinatie van het beheer plaats kan vinden, is essentieel om gezamenlijk en grensoverschrijdend bovengenoemde problematiek afdoende op te lossen.

Oplossingsrichtingen en kansen

Om de natuur- en landschapswaarden te herstellen zijn de volgende aspecten van belang:

- herstel van de waterhuishouding,
- herstel van het half open landschap en de bijbehorende dynamiek (vergroten heide-, stuifzand en open bosareaal binnen de wettelijke kaders (Boswet (NL) bosdecreet (VL)),
- verdere differentiatie van het bos- en natuurbeheer (o.a. heidebegrazing en geïntegreerd bosbeheer³),

³ Geïntegreerd bosbeheer is een beheersvorm waarbij zoveel mogelijk gebruikt wordt gemaakt van natuurlijke processen in het bos. Dit leidt tot bostypen die ter plaatse thuishoren en het best aansluiten bij de lokale groeiplaatsomstandigheden.

- aanpak verzuring en eutrofiëring (effectgerichte maatregelen),
- bescherming van aanwezige cultuurhistorische waarden.

Om de problemen met betrekking tot de recreatie afdoende op te lossen zijn de volgende aspecten van belang:

- ontwikkelen van regionaal, grensoverschrijdend beleid om de druk op het Grenspark te reguleren,
- zonerings van recreatie afgestemd op de hoofddoelstelling,
- hierop afgestemde routing van wandel-, fiets-, en ruiterspaden,
- openstelling van minder kwetsbare parkdelen en afsluiten van kwetsbare parkdelen,
- toezicht op naleving van recreatiezonering verbeteren,
- ontwikkelen van een op de kwetsbaarheid en zeldzaamheid van de voorkomende natuur afgestemd voorlichtings- en educatieprogramma.

Grenspark-overstijgende aandachtspunten

Het is belangrijk om vast te stellen dat een aantal problemen naar oorzaak en mogelijke aanpak een Grenspark overschrijdend karakter heeft. Dit plan richt zich echter op het Grenspark-gebied. Een aantal problemen zal daarom niet bij de bron aangepakt kunnen worden. De instelling van het Grenspark maakt het echter mogelijk om een begin te maken ook deze gebiedsoverstijgende problemen in groter verband aan te pakken

Het betreft ondermeer:

- de waterhuishoudingsproblematiek,
- de algemene milieuproblematiek,
- de recreatiedruk in regionaal verband.

Waterhuishoudingsproblematiek

Het herstel van het diepe grondwatersysteem vormt één van de belangrijkste (nader te onderzoeken) projecten binnen en buiten het Grenspark. Gezien het complexe, gebiedsoverstijgende karakter (lange termijn), worden in dit plan slechts tijdelijke maatregelen uitgewerkt met betrekking tot het oppervlaktewatersysteem. Het Grenspark vormt wel een prioritair gebied in het Brabantse Wal-project⁴.

Milieu-problematiek

Verzuring en eutrofiëring komen mede voort uit een te hoge depositie van verrijkende stoffen uit de lucht. Zolang (inter-)nationale maatregelen, gericht op het verhelpen van de oorzaak van verzuring en eutrofiëring van vennen en heiden, achterwege blijven, blijft de luchtdepositie te hoog.

⁴ Het bestuurlijk overlegplatform verdrogingsbestrijding richt zich door middel van gebiedsgerichte projecten op het verbeteren van de waterhuishouding. Zowel natuur als landbouw hebben daar baat bij. Het Grenspark is hierbij aangewezen als een prioriteit 1-gebied.

Regionale recreatieproblematiek

Afstemming tussen verschillende toegankelijke gebieden in de regio is belangrijk om de plaatselijk hoge druk van recreanten in het Grenspark weg te nemen. Het is dan ook essentieel om op regionale schaal deze problematiek nader op te pakken.

3.2 Visie op de gewenste gebiedsontwikkeling

De opgave is de veelheid van afwegingen en knelpunten nadrukkelijk in een groter verband te plaatsen, namelijk dat van het Grenspark. Aanpak van de verdroging en de recreatie vraagt om een benadering die vanuit de huidige afzonderlijke eenheden niet zondermeer goed mogelijk is. Ook een effectief duurzaam natuur- en landschapsbeheer vereist grensoverschrijdende samenwerking.

3.2.1 Uitgangspunten en randvoorwaarden

Algemene uitgangspunten

Voor de visie zijn, rekening houdend met de wettelijke en planologische kaders, een aantal uitgangspunten geformuleerd, die voor de verdere uitwerking bepalend zijn:

- het centrale gebied krijgt een open karakter, met daarin ontwikkelingsmogelijkheden voor heide en stuifzanden,
- de huidige vennen blijven gehandhaafd en worden waar nodig hersteld,
- indien uitheemse flora- en faunasoorten de inheemse kwetsbare flora- of faunasoorten bedreigen wordt gestreefd naar inperking,
- het bosbeheer wordt gericht op verhoging van de natuurlijke kwaliteiten en potenties,
- de huidige omvang van de bossen en heiden kunnen aangepast worden binnen het geldende vigerende beleid/wetgeving,
- passend binnen de geldende wet- en regelgeving kunnen gronden worden aangekocht of beheersovereenkomsten worden afgesloten met derden met middelen vanuit het vigerende sectorbeleid

Specifieke uitgangspunten voor de aanpak van de verdroging

- in het Grenspark wordt de verdroging aangepakt met effectbestrijding, gericht op het langer vasthouden van het gebiedseigen oppervlaktewater of het verantwoord aanvoeren van water,
- in overleg met verantwoordelijke overheden en instellingen buiten het Grenspark dient de verdroging meer aandacht te krijgen, zoals via het samenwerkingsverband met het provinciale antiverdrogingsproject de Brabantse Wal.

Specifieke uitgangspunten voor aanpak van de recreatieproblematiek

- het recreëren binnen het park zoneren en spreiden naar extensieve recreatieve zones enerzijds en naar rustgebied(en) anderzijds, door:

- instellen van twee centrale rustgebieden (zeer beperkt toegankelijk voor publiek),
- ontwikkelen van recreatieve infrastructuur/routing voor wandelaars, fietsers en ruiters (in de randzone van het Grenspark),

figuur visie

- handhaving van de Verbindingsweg voor recreatief medegebruik (niet gemotoriseerd),
- het benutten van voorlichting en educatie-activiteiten om respect en waardering voor de natuur- en landschapswaarden te ontwikkelen.

3.2.2 Visie in hoofdlijnen

De ontwikkelingsrichting voor het Grenspark is een combinatie van de ontwikkeling van natuur en bos met een daarop afgestemd beheer en organisatie en daarbinnen een evenwichtige ontwikkeling van extensief recreatief medegebruik.

De essentie van de visie

De hieronder weergegeven onderdelen vormen de essentiële uitgangspunten van de visie.

- ontwikkeling, herstel en behoud van gebiedsspecifieke biotopen,
Wat betreft bos en natuur is het streven gericht op behoud, herstel en ontwikkeling van gebiedsspecifieke biotopen zoals vennen, natte heide, droge heide, stuifzanden, naald- en loofbossen en de bijbehorende ecologisch waardevolle overgangen daartussen. Vooral geleidelijke overgangen zijn van groot belang en ontbreken op veel plaatsen. Om de natuurwaarden in het gebied te ontwikkelen zullen met name deze overgangen tussen de verschillende biotopen worden gecreëerd en in stand worden gehouden. Hierbij is het van belang om geen harde grenzen te creëren. Het beeld dat ontstaat is een mozaïek van biotopen in het gehele Grenspark, zoals dat nu in delen van het Grenspark al aanwezig is,
- centraal natuur-rustgebied (grenspad voor wandelaars toegankelijk), gesplitst in twee deelgebieden door de Verbindingsweg,
- recreatief medegebruik is beperkt tot de randzones.
De recreanten krijgen daar de mogelijkheid om wandelend, fietsend of paardrijdend van de natuurwaarden te genieten. Deze zones krijgen of behouden routes voor natuurge-richte recreatie (padennetwerk),
- de randen van het park tussen de boskernen en langs de natuurrecreatiezones worden verdicht,
- de particuliere eigendommen zijn zoveel mogelijk ontzien van recreatieve activiteiten,

In de volgende hoofdstukken wordt deze zeer globale visiekaart per thema uitgewerkt in streefbeelden met voorstellen voor beheer en inrichting. De themakaarten (los achterin) met voorstellen voor inrichting en beheer begeleiden het volgende hoofdstuk.

3.2.3 Beleidsvisie vertaald naar streefbeelden

De integrale beleidsvisie dient binnen de planperiode gerealiseerd te worden. Hiervoor wordt de visie vertaald in streefbeelden, waarbij rekening gehouden wordt met de specifieke eigendomssituatie en de vigerende wet- en regelgeving. Een positief commitment van

participerende eigenaren, beheerders en betrokken verantwoordelijke overheden is tot stand gekomen in een uitgebreid planproces waarbij een communicatieplan een belangrijke rol speelt.

Onderstaand zijn de streefbeelden benoemd.

Herstellen en ontwikkelen van natte biotopen (vennen, natte heide en natte schraalgraslanden)

Verdroging is de belangrijkste bedreiging voor de zeldzame en hoog gewaardeerde natuurwaarden

van het Grenspark (in internationale betekenis). Herstel van deze biotopen door vernatting is noodzakelijk om te voorkomen dat deze natuurwaarden verdwijnen. Voor het Grenspark betreft dit de biotopen vennen, natte heide en natte schraalgraslanden

Behoud, herstel en ontwikkeling van droge biotopen (droge heide, stuifzanden en bossen)

Droge heiden, stuifzanden en droge bossen zijn karakteristiek voor het Grenspark en onderwerp van gericht herstel, ontwikkeling en behoud. Daarnaast kan de opbouw en de structuur van zowel de bossen als de heideterreinen veel natuurlijker worden. Hierdoor worden de natuur- en landschapswaarden aanzienlijk verhoogd.

Herstellen en ontwikkelen van natuurlijke overgangen tussen biotopen

Juist overgangen tussen biotopen zijn zeer soortenrijk en ontbreken in vele delen van het Grenspark. Herstel en ontwikkeling van deze overgangen draagt in hoge mate bij aan het natuurlijke karakter (ook visueel) en de soortenrijkdom van het Grenspark.

Zoneren en reguleren van de recreatie en het wildbeheer

Om de natuur voldoende rust en ontwikkelingsmogelijkheden te bieden is het van groot belang om de aanwezige recreatie en het wildbeheer te zoneren en te reguleren. Een centraal rustgebied draagt ertoe bij dat de aanwezige en potentiële natuur- en landschapswaarden zich goed kunnen ontwikkelen.

3.3 Visie op de organisatie, juridische, financiële en planologische uitgangspunten

3.3.1 Achtergronden

Dit Beleidsplan is opgesteld binnen een daartoe door de Benelux Economische Unie opgezet organisatorisch raamwerk. Centraal daarbij staat de Bijzondere Commissie. Zitting hierin hebben de bij het Grenspark betrokken publieke en private partijen.

Ter ondersteuning van de Bijzondere Commissie functioneren een aantal specialistische project-groepen en een stuurgroep. Uitwerking van het Beleidsplan is gebeurd door een adviesbureau in samenwerking met een opdrachtgevende Bijzondere Commissie en de Stuurgroep.

Met het gereed komen van dit Beleidsplan, wordt de planvormingsfase afgerond. Dit betekent formeel dat de taak van de hiervoor beschreven organisatie is volbracht. De volgende fase is de realisatie (planuitwerking, uitvoering, monitoring, evaluatie, etc.). Hiervoor is een daarop toegeschreven aangepaste organisatie nodig.

3.3.2 Uitgangspunten voor de organisatie van de uitvoeringsfase

De centrale vraag voor het formuleren van de nieuwe organisatie is een vorm te vinden voor de overgang van de huidige organisatie - gericht op beleidsontwikkeling en opstelling van voorliggend plan - naar een duurzame, effectieve, uitvoerende en faciliterende organisatie gericht op de implementatie van voorliggend plan.

Randvoorwaarden voor de nieuwe organisatorische opzet zijn:

- praktisch, in en vanuit het gebied functionerend, uitvoerend gericht en met daadkracht,
- faciliterend naar binnen (huidige participanten, begrenzing) en naar buiten (belangrijke actor in regio plus verleiden tot participatie),
- betrokkenheid belangrijke partners vergroten (bijvoorbeeld eigenaren en gemeenten),
- duurzaam financieel perspectief,
- bestuurlijk/juridisch evenwichtig en transparant,
- faseerbaar (dat wil zeggen voorlopige invulling per direct en structureel op termijn 1-2 jaar).

Het bijbehorend mandaatsprofiel bestaat uit een aantal niet ter discussie staande aspecten. Dit zijn:

- de breedte van het mandaat bestaat uit de inhoud van voorliggend plan,
- de reikwijdte wordt bepaald door het Beleidsplan en staat los van het eigendom.

3.3.3 Aanbevolen organisatorische opzet voor de uitvoering

Centraal in de aanbevolen organisatorische opzet staat een sturend orgaan. Dit orgaan is altijd eindverantwoordelijk voor het geheel. Een coördinatiepunt voor beheer en organisatie ondersteunt daarbij en is in de eerste plaats uitvoerend van aard.

Het sturend orgaan

Het sturend orgaan is een Bijzondere Commissie. Deze Commissie wordt ingesteld door een Benelux Beschikking van het Comité van Ministers. Het acteert op strategisch niveau vanuit voorliggend Beleidsplan. Het sturend orgaan bepaalt het mandaat, waaronder de financiële kaders voor het coördinatiepunt voor beheer en organisatie. Haar eigen mandaat is via de Benelux afkomstig van het Comité van Ministers.

Het coördinatiepunt voor beheer en organisatie

Het coördinatiepunt voor beheer en organisatie draagt zorg voor de realisatie van het Beleidsplan. Hiertoe:

- benut zij waar mogelijk en gewenst de uitvoeringscapaciteiten van de verschillende partners in het park voor de verschillende projecten en werken,
- rekent zij op basis van de resultaten in kwalitatieve en kwantitatieve zin af met de betrokken partners,
- legt zij periodiek integraal verantwoording af over de voortgang van de beleidsuitvoering aan het sturend orgaan,
- draagt zij daarbij de zorg voor de uitvoering van de beleidscyclus (beleidsuitvoering, beleidsevaluatie, beleidsactualisatie),
- is zij verantwoordelijk voor de coördinatie en organisatie van toezicht en brandpreventie.

Uitvoerende projectgroepen vallen in principe onder het coördinatiepunt voor beheer en organisatie. Haar mandaat en daarmee haar uiteindelijke vormgeving ontvangt zij van het sturend orgaan.

Beschikking

In het bijlagenrapport is de volledige tekst van het ontwerp van de Beschikking van het Comité van Ministers van de Benelux Economische Unie (referentie GP-K/DIV (98) 9) met betrekking tot de instelling van een Bijzondere Commissie van overleg en advies voor het Grensoverschrijdend park 'De Zoom - Kalmthoutse Heide' opgenomen. Hier wordt volstaan met een korte samenvatting.

De Bijzondere Commissie (sturend orgaan) van overleg en advies wordt ingesteld voor een periode van 5 jaar met de taak het Beleidsplan Beheer en Inrichting 'De Zoom - Kalmthoutse Heide' af te ronden, te realiseren en de doelstellingen te bewaken. De samenstelling is gelijkwaardig verdeeld tussen publiekrechtelijke en participerende privaatrechtelijke instanties en eigenaren.

3.3.4 Juridische en financiële uitgangspunten

Voor Grensparken zijn nauwelijks richtlijnen beschikbaar als het gaat over juridische, organisatorische en financiële aspecten. Het Nationale parkenbeleid in Nederland geeft wel aanknopingspunten. Juridisch gezien zijn de volgende vier stappen nodig:

- goedkeuring voorliggend plan,
- duurzame samenwerking en participatie tussen de eigenaren en overheden via een ondertekende samenwerkingsovereenkomst of een convenant,
- ministeriële goedkeuring (Vlaams/Nederlands),
- instelling van het Grenspark via de Beschikking van het Comité van Ministers.

Voorliggend plan is tot stand gekomen in nauwe samenwerking tussen en met publiekrechtelijke instanties en privaatrechtelijke instanties/eigenaren. Het daaruit geresulteerde positieve commitment is gebaseerd op een consensusmodel. Dit commitment moet bekrachtigd worden in een samenwerkingsovereenkomst of een convenant.

Voor de oprichting en inrichting van het Grenspark is een budget beschikbaar. Financiering van een aantal projecten in de korte termijn is mogelijk via het huidig beschikbaar gestelde budget van Interreg II project de 'Zoom-Kalmthoutse Heide'. De verschillende partners hierbij zijn in het kader van Interreg II voor 50% overheden (langs Nederlandse zijde Rijk, Provincie, gemeenten en het waterschap en langs Vlaamse zijde het Vlaams Gewest) en voor de overige 50% het Europese fonds voor Regionale Ontwikkeling. Resterende projecten zullen gefinancierd worden door betrokken overheden en mogelijk andere bronnen. Nader zal bepaald moeten worden op welke wijze het beheersbudget gereserveerd moet worden. Er moet in overleg tussen de Nederlandse en Vlaamse overheden een verdeelsleutel worden ontwikkeld. Vervolgens kunnen de betreffende bedragen aan de verantwoordelijke overheden ter goedkeuring worden voorgelegd.

Naast deze algemene middelen is ook interne en externe financiering denkbaar voor zowel investeringen als beheer en onderhoud van specifieke onderdelen.

3.3.5 Uitgangspunten gebiedsbeleid

Het Grenspark is als natuurgebied planologisch duidelijk verankerd in het Nederlandse nationale en provinciale ruimtelijke ordening-, natuur- en landschapsbeleid. Ook aan Vlaamse zijde is het gebied planologisch veiliggesteld. Het natuurreserveaat de Kalmthoutse Heide heeft een wettelijk beschermde status.

Knelpunten

Uitgaande van de unieke en belangrijke positie van het Grenspark is de afstemming van het gebiedsbeleid nog niet optimaal. De beleidsmatige middelen voor een afdoende bufferbeleid zijn onvoldoende, met name om 'groene' verbindingzones aan Vlaamse zijde te ontwikkelen. Hiervoor zijn ook de raakvlakken met natuur-, milieu- en waterbeleid van belang. Ten aanzien van de Ruimtelijke Ordening zijn verschillen tussen de Belgische en de Nederlandse zijde in regelgeving geconstateerd.

DEEL II: UITWERKING GEBIEDSVISIE NAAR BEHEER EN INRICHTING

1 LANDSCHAP EN ABIOTIEK

1.1 Doel en streefbeelden

Voor landschap en abiotiek staat het behoud van de karakteristieke, landschappelijke opbouw en van de afwisseling tussen open, half-open en beboste gebieden van het Grenspark voorop.

De afwisseling tussen bos, heide en vennen vormt de basis van dit landschap. Dit betekent dat mede de abiotiek met de aanwezige gradiënten van droog naar nat, van voedselrijk naar voedselarm, van open naar gesloten voor de toekomst behouden moet blijven.

Bij dit landschap hoort een natuurlijke dynamiek. Verstuiving, bosontwikkeling en het ontstaan van nieuwe heiden volgen in de loop der eeuwen elkaar op.

In het Grenspark komen diverse landgoederen, buitenplaatsen en anderszins waardevolle cultuurhistorische elementen voor. Het Grenspark zal aandacht besteden aan het duurzaam behoud van deze elementen en ervoor zorgen dat de herkenbaarheid en zichtbaarheid daarvan behouden blijven of hersteld worden binnen de hoofddoelstellingen zoals die zijn verwoord in deel I.

1.2 Beheersmethodieken

Voor het streefbeeld landschap zijn geen specifieke beheersmethodieken in dit plan opgenomen. De doelstellingen zoals hierboven verwoord, zijn verwerkt bij het uitwerken van de streefbeelden natuur en bos.

Streefbeeldenkaart natuur 1:25.000, in kleur

legenda:

- bestaande droge heide
- uitbreiding droge heide
- bestaande droge heide
- uitbreiding droge heide
- bestaand stuifzand (te behouden)
- vennen (open water)
- venoevers (overgangszones)
- schrale graslanden

2 NATUUR

2.1 Natuurdoelen en natuurstreefbeelden

Het streven vanuit het thema natuur is gericht op gebiedsspecifieke en karakteristieke biotopen. Dit zijn met name natte en droge heidevegetaties, vennen, soortenrijke naald- en loofbossen, (kleinschalige) stuifzanden en de natuurlijke overgangen daartussen.

Dit kan verwoord worden in de volgende vier doelstellingen:

- behouden, herstellen en versterken van de volgende, voor het Grenspark zeer karakteristieke, biotopen/natuurdoeltypen:
 - natte en droge heidesystemen (met verschillende successie-stadia),
 - stuifzanden,
 - vennen,
 - bos (aansluiten bij de potentieel natuurlijke bostypen)⁵,
 - natte schraalgraslanden
- versterken en ontwikkelen van overgangen (gradiënten) tussen bovengenoemde biotopen,
- specifieke biotoopontwikkeling ten behoeve van (vrijwel) verdwenen, karakteristieke soorten,
- behouden en herstellen van de lokale abiotische diversiteit en gradiënten, met name van nat naar droog⁶.

Vertaald naar het plangebied, is een onderscheid gemaakt in grootschalige en kleinschalige streefbeelden. Deze streefbeelden worden in de volgende paragraaf afzonderlijk toegelicht. Bij alle streefbeelden geldt dat tevens geleidelijke overgangen tussen de genoemde streefbeelden geoptimaliseerd moeten worden.

Grootschalige streefbeelden

- Open structuurrijk en schraal heidelandschap (natte en droge heiden).
- Natuurlijk, structuurrijk bos⁷

Kleinschalige streefbeelden

- Vennen,
- Stuifzanden,
- Schraalgraslanden (deels voormalige landbouwpercelen).

⁵ Dit biotoop wordt uitgewerkt in hoofdstuk 3.

⁶ Aanpassing van het diepe, regionale grondwatersysteem valt buiten dit plan maar is essentieel voor het realiseren van deze en andere subdoelstellingen (i.v.m. verdrogingsbestrijding).

In onderstaande tabel zijn de geschatte hoeveelheden nu en in de toekomst van de verschillende streefbeelden aangegeven.

Tabel 2.1 Geschatte hoeveelheden van de verschillende hoeveelheden in de toekomst (2014)

Streefbeeld	Toekomst 2014	Verandering (t.o.v. 1996)
vennen	ca 320 ha (150 natte opp.)	x
vochtige tot natte heide	ca. 350 ha	+ (15%)
droge heide	ca. 305 ha	+ (10%)
open/gesloten bos	ca. 2.095 ha	x ¹⁾
stuifzand	ca. 270 ha	+ (2%)
schraalgraslanden	ca. 300 ha	x

x Geen verandering

+ (Kleine) toename ten koste van gesloten bos

¹⁾ Wel verandering in verhouding open structuurrijk bos/gesloten structuurrijk bos

2.2 Beschrijving van de streefbeelden

Streefbeeld Vochtige tot Natte heide

Het beeld dat bij de vochtige tot natte heide ontstaat is een mozaïek van ontwikkelingsstadia en structuren: kruidenrijke jonge regeneratiestadia en uitgestrekte mosrijke dopheide. Rond de vennen en in kwelsituaties wordt gezorgd voor gradiëntrijke overgangen en differentiërende vegetaties (Beenbreekvegetaties, orchideeënrijke heide, Snavelbiesvegetaties, Zonnedauwvegetaties, Klokjesgentiaanvegetaties).

Uitbreiding van het vochtige heideareaal is gebonden aan het grondwater en de hiermee verbonden vochtigheidsstoestand van de bodem. Het herstel van een voldoende hoge grondwaterstand is een absolute voorwaarde voor de verdere uitbreiding van dit biotooptype.

Streefbeeld Droge heide

Droge heideterreinen vormen een variabel, fijn mozaïek van overwegend open heide. Deze heide bestaat uit individueel tot in kleine groepen (enkele tot enige tientallen m²) groeiende struikheidepollen met ertussen kale, minerale grond. Dit mozaïek bestaat op grotere schaal (van tientallen ares tot meerdere ha) uit kale grond en gesloten heide in uiteenlopende stadia van ontwikkeling.

In de bosomgeving gaat deze heide over in een kartelige overgangszone van jonge opslag en plaatselijk enige grotere groepen struiken en bomen.

Dit streefbeeld is te verwachten op de hoger gelegen, droge terreindelen en randen langs de vennen (plaatselijk wordt hiervoor boomopslag verwijderd). Toekomstige uitbreiding van het droge heideareaal zal zich hoofdzakelijk concentreren op de hoger gelegen gronden. Nieuwe heideontwikkelingen krijgen een meer gesloten karakter, doordat ze zich hoofdzakelijk over kleine tot middelgrote en verspreidliggende oppervlakten afspelen. Voorrang wordt daarbij gegeven aan zones met heiderelicten.

Streefbeeld Stuifzanden

In het stuifzandencomplex wordt rondom de bestaande duinen plaats ingeruimd voor heideontwikkeling en in beperkte mate voor struweelvorming. Er wordt niet zozeer gestreefd naar de vorming van een vegetatieloze zandvlakte, dan wel naar de ontwikkeling van een open en zeer schrale buntgrasheide met veel zand- en mosplekken.

Dit streefbeeld sluit aan op de aanwezige stuifzandkernen, met name rondom het huidige militaire oefenterrein, in de Nolse Duinen en plaatselijk in het Vlaams natuurreservaat. Binnen het streefbeeld passen delen 'droge heide' en 'open structuurrijk bos'.

Streefbeeld Vennen

De vennen behoren tot de meest kwetsbare biotooptypen en zijn in het plangebied van verschillende kwaliteit. Voor de aanwezigheid van soorten van het oeverkruidverbond is een voldoende openheid van de omgeving (door windwerking) noodzakelijk. Meer complexe en structureel veelzijdige water- en oevervegetaties worden nagestreefd, met een zo intact mogelijke successiereeks van verschillende ontwikkelingsstadia.

Streefbeeld Schraalgraslanden

Het streefbeeld voor de schraalgraslanden bestaat uit vochtige en natte schraalgraslanden, met hoge botanische en ornithologische waarden. Hiermee wordt aangesloten op de belangrijke betekenis die deze gronden ook nu al hebben voor flora en fauna en in het bijzonder voor weidevogels.

Extensivering van het grondgebruik is daarvoor op veel plaatsen gewenst, evenals uitbreiding van het graslandareaal ten koste van de akkerpercelen. Het agrarisch beheer kan grotendeels gehandhaafd blijven, zij het dat dit op kleinere schaal en volgens de milieuvriendelijke landbouwprincipes moet plaatsvinden.

Dit streefbeeld wordt gerealiseerd op de aanwezige grotere landbouwenclaves in het gebied en enkele gebieden aan de rand van het gebied. De toekomstige oppervlakte bedraagt maximaal 300 ha.

2.3 Methodieken natuurbeheer

Het Grenspark kent een grote dynamiek en is in haar aard uniek. Feitelijk zijn er weinig gegevens van vergelijkbare gebieden voor wat betreft toe te passen natuurbeheersmethodieken. Door de Wetenschappelijke Adviescommissie is in het Natuurreservaat Kalmthoutse Heide veel onderzoek verricht, echter niet voor het volledige Grenspark. Harde uitspraken over effecten van beheersmethodieken zijn vooralsnog op deze schaal wetenschappelijk bezien niet verantwoord. De praktijk zal uitkomst moeten bieden over de exacte effecten van voorgestelde beheersmethodieken. Intensieve monitoring en nader

onderzoek, gevolgd door evaluaties en daaruit voortvloeiend tijdige bijstellingen blijven vereist.

Ten aanzien van het thema natuur is gekozen voor twee beheersmethodieken:

- integrale begrazing,
- aanvullend biotoopspecifieke maatregelen.

2.3.1 Integrale begrazing voor het Grenspark De Zoom-Kalmthoutse Heide

Een grensoverschrijdend begrazingsgebied vormt de basis voor het toekomstige natuurbeheer.

Doelstelling

Begrazing heeft tot doel verruiging te voorkomen en diversiteit in het terrein te behouden of te ontwikkelen. In het algemeen heeft begrazing naast een aantal positieve effecten, ook een aantal negatieve effecten op vegetatie, dieren en bodemconditie, waardoor de maatregel zorgvuldig moet worden ingezet. Door de selectiviteit van de begrazing en de talrijke neveneffecten van de grazers (vertrapping/tred, erosie, bemesting, strooiselverwijdering, vraat, bodemomwoeling en dergelijke), ontstaat er door begrazing wel een zekere mate van variatie. Grazen resulteert in een plaatselijk korte en meer open vegetatie. Tussen begraasde en niet-begraasde terreindelen treden hierdoor overgangen op tussen korte vegetatie en hoogopgaande begroeiing. Ook op kleinere schaal ontstaat variatie in de vegetatie-structuur en samenstelling als gevolg van het looppatroon, de selectieve vraat en bijvoorbeeld het mijden van mestplekken. De resultaten zijn tevens afhankelijk van de ingezette diersoort en zijn specifiek graasgedrag. Voorwaarde in dit gebied met een zeer voedselarme bodem is dat de begrazing op extensieve tot zeer extensieve wijze wordt ingezet.

Zonering

Ten behoeve van het begrazingsbeheer is het belangrijk om de begrazingszones duidelijk af te bakenen. Voor de afbakening van de begrazingseenheden is de streefbeeldkaart als basis gehanteerd. De plaatsing van de rasters is bepaald aan de hand van de structuren in het landschap. Voor de begrenzing van de rasters is voor een praktische aanpak gekozen, bijvoorbeeld wegen. Een belangrijk aandachtspunt is het beperkte voedselaanbod in de winterperiode.

Om dit probleem te overbruggen is gekozen voor enerzijds dieren met een beperkte voedselbehoefte en dieren die voedsel eten met een lage voedingswaarde en verteerbaarheid (paarden en runderen). Anderzijds wordt gezorgd voor extra aanbod in de winterperiode door het vergroten van het begrazingsgebied met extensief beheerde graslanden en een deel van het bosgebied gedurende de winter. Tevens kan gezorgd worden voor extra (eiwitrijk) voedselaanbod tijdens het winterhalfjaar. Mineralentekorten kunnen aangevuld worden door het aanbrengen van likstenen. Bijvoeding is enkel in uitzonderingsgevallen te overwegen.

Dit leidt tot een systeem met jaarrondbegrazing in een centraal kerngebied met daaromheen

zones waar alleen in de winterperiode begraasd wordt. Overbegrazing van het bos hoeft door het toepassen van deze begrazingsmethode niet gevreesd te worden. Veeroosters worden aangelegd waar rasters een wandelpad of een blijvend onderhoudspad kruisen.

Grazers als beheerders

De kudde bestaat uit een combinatie van grazers. Zowel paard, rund als schaap wordt ingezet. De bezettingsgraad en het gemiddeld aantal grazers per ha zijn zeer bepalend voor de effecten op de vegetaties. Meer uitgebreid zijn deze aspecten beschreven in het bijlagenrapport.

2.3.2 Aanvullende biotoopspecifieke maatregelen

Ten behoeve van de meeste aanwezige biotopen in het Grenspark zijn aanvullend een aantal inrichtings- en beheersmaatregelen nodig. In onderstaande tabel zijn deze maatregelen per biotooptype uitgewerkt.

Tabel 2.2 Inrichtings- en beheersmaatregelen per biotooptype

Vegetatiestreefbeeld	Inrichtingsmaatregelen	Beheersmaatregelen
Heide (incl. bijzondere vegetaties)	<ul style="list-style-type: none"> • Verwijderen boomopslag (zie ook thema bos) • Pleksgewijs plaggen en/of maaien als startmaatregel ten behoeve van: <ul style="list-style-type: none"> - tegengaan vergrassing, - ontwikkeling bijzondere vegetaties (bijvoorbeeld Klokjesgentiaan, Beenbreek, Orchideeën). • Inrichtingsmaatregelen ten behoeve van begrazingsbeheers, zoals plaatsen raster en veeroosters, aanbrengen toegangspoorten, bouw gecentraliseerde polyvalente verzorgingsinfrastructuur (winterweide, opslagplaats, materiaalberging, vangstterrein, verzorgingsruimte, enzovoort). 	<ul style="list-style-type: none"> • Begrazing met gemengde kudde (rund/paard/schaap): • Intensieve begrazing specifiek t.b.v. heidebeheer (schaapskudde) • Pleksgewijs plaggen en/of maaien ten behoeve van: <ul style="list-style-type: none"> - tegengaan vergrassing, - ontwikkeling bijzondere vegetaties (bijvoorbeeld Klokjesgentiaan, Beenbreek, Orchideeën).
Vennen/poelen	<ul style="list-style-type: none"> • Herstel vennen door: <ul style="list-style-type: none"> - (gedeeltelijk) uitdiepen (met inachtnaam ondoorlatende lagen), - schonen, - vrijstellen van boomopslag (volledig of randen). • Natuurbouwmaatregelen (herstel/vrijstellen poelen). 	<ul style="list-style-type: none"> • Duurzaam behoud van waterpeil (zie ook thema water). • Onderhoud poelen.

Stuifzanden	<ul style="list-style-type: none"> • (Open)kappen omliggend bos ten behoeve van windwerking. • Plaggen respectievelijk vrijstellen van opgaande begroeiing stuifzandgronden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Inschakelen in begrazingsbeheer (jaarrondbegrazing).
Schraalgraslanden	<ul style="list-style-type: none"> • Creëren natuurlijke overgangen naar heide door plaggen, maaien of verwijderen vegetatie (grensvervanging). 	<ul style="list-style-type: none"> • Inschakelen in begrazingsbeheer (seizoensbegrazing/winterperiode) of beheerslandbouw, gericht op verhoging van natuurwaarden

Kaart/figuur bosstreefbeelden/bosdoeltypen

Hoofdingeling Bostypen:

- Open, structuurrijk bos.
- Gesloten, structuurrijk bos.
- Boskernen (onder andere de huidige bosreservaten).

3 BOS

3.1 Bosdoel

Er wordt gestreefd naar soortenrijke, diverse bossen met een grote variatie in leeftijd, soortensamenstelling en -structuur. Zoveel mogelijk wordt aangesloten bij de ter plaatse thuishorende natuurlijke bossamenstelling (bosgemeenschappen/bosdoeltypen). Waar mogelijk en passend binnen de hoofddoelstelling, wordt gestreefd naar het verbeteren van de bedrijfseconomische omstandigheden voor de bosbouw.

Specifieke doelen

Specifieke doelen voor bos zijn:

- afstemmen van bossamenstelling op de groeiplaats, oftewel het streven naar potentieel natuurlijke bostypen,
- zo mogelijk verhogen van de natuurwaarden van het bos,
- specifiek verhogen van het aandeel loofbos (ten behoeve van stabiliteit en vermindering brandgevaar),
- handhaven en versterken van de bijzondere bosgemeenschappen.

3.2 Indeling in bosstreefbeelden

Op hoofdstructuur zijn twee bosstreefbeelden gekozen, namelijk:

- open, structuurrijk bos,
- gesloten, structuurrijk bos (inclusief de huidige boskernen).

Bovenbeschreven bosstreefbeelden worden gekenmerkt door de volgende typering: de bossen zijn gemengd, bestaan voor een groot deel uit inheemse soorten en hebben een gevarieerde, vrij open structuur. Er bevindt zich een aandeel dood hout. Het beheer is extensief en de ingrepen vinden geleidelijk plaats.

Het verschil tussen beide bostypen is de mate van openheid (de bedekkingsgraad). In het open bos bevinden zich meer en grotere open plekken. Met name in het open bostype is naast de bosontwikkeling aandacht gewenst voor het ontwikkelen en in stand houden van natuurlijke overgangen van bos naar heide/ven of stuifzand en kleinschalige heideveldjes.

Kaart/figuur bosgemeenschappen/bosdoeltypen:

- Korstmossen-Dennenbos (1) extreem arm en droog,
- Kussentjesmos-Dennenbos (2) zeer arm en droog,
- Berkenbroekbos (5) jaarrond nat,
- Droog Berken-Zomereikenbos (6) droog en voedselarme zandgronden,
- Vochtig Berken-Zomereikenbos (7) vochtig en voedselarme zandgronden,
- Droog Wintereiken-Beukenbos (8) droog en lemig,
- Vochtig Wintereiken-Beukenbos (9) tijdelijk vochtig en lemig.

In het bijlagenrapport worden deze bosgemeenschappen beschreven.

3.3 Bosbeheersmethodieken

Zonder een beheersmatig ingrijpen duurt het meerdere generaties alvorens de streefbeelden bereikt worden. Bovendien zouden de verdiensten van houtproductie volledig wegvallen.

Voor het toekomstige bosbeheer van het Grenspark De Zoom - Kalmthoutse Heide zijn op grond daarvan twee beheersmethodieken geschikt. Dit zijn:

- Voor het streefbeeld Open bos bosbegrazing gecombineerd met geïntegreerd bosbeheer, extensief (vervolgbeheer).
- Voor het streefbeeld Gesloten bos en de Boskernen geïntegreerd bosbeheer (inrichting- en beheersfase).

Bosbeheer is per definitie een beheer van lange adem. Het realiseren van de streefbeelden zal meerdere tientallen jaren, zo niet langere tijd, in beslag nemen. Voor de inrichting wordt voorsnog een periode vastgesteld van 25 jaar waarin de implementatie van geïntegreerd bosbeheer tot stand komt. Het periodieke beheer volgt daarna. Hieronder zijn per methodiek aangegeven welke beheersrichtlijnen in welke fase van toepassing zijn.

Bosbegrazing (open bostype)

De bosbegrazing sluit naadloos aan bij het begrazingsbeheer zoals voorgesteld bij het thema Natuur en wordt alleen toegepast in het open bostype. Belangrijke kanttekening vanuit de bosontwikkeling is dat de begrazing de natuurlijke verjonging van boomsoorten niet ingrijpend mag beperken.

Daar waar bij natuurbeheer jaarrondbegrazing dan wel winterbegrazing is voorgesteld, wordt eveneens bosbegrazing voorgesteld als onderdeel van de natuurlijke dynamiek, waarbij ook grazers een rol kunnen vervullen. Het begrazingsbeheer kan gecombineerd worden met geïntegreerd bosbeheer. In het vorige hoofdstuk is hier uitgebreid op ingegaan.

Geïntegreerd bosbeheer (open bos, gesloten bostype en boskern)

Het geïntegreerde bosbeheer is een flexibele bosbeheersmethode. Het biedt mogelijkheden voor zowel de grote als kleine eigenaren om binnen de hoofddoelstelling: het bevorderen van natuurwaarden en natuurlijke processen in het bos, te streven naar houtproductiedoelstellingen. Voorop staat echter wel dat te allen tijde rekening gehouden wordt met de natuur en natuurlijke processen in het bos. Ook alle terreinen van de kleine eigenaren bevinden zich in het streefbeeld gesloten bos. Voor deze terreinen wordt geïntegreerd bosbeheer eveneens als beheersmethodiek voorgesteld.

Samenvattend de belangrijkste beheersrichtlijnen open bos

Bijbehorende beheersrichtlijnen in de inrichting open bos (te realiseren in 25 jaar):

- loofhout stimuleren (streven naar aandeel loofhout van 25-40% loofhout),
- aandeel dood hout bevorderen (aandeel dood hout (liggend/staand) 5-10%),
- exotenbestrijding (actieve bestrijding van Amerikaanse vogelkers en Rhododendron met uitzondering van omgeving van cultuurhistorische elementen),
- grootschalige sterke dunningen in het kronendak (max. groepsgrootte tot 3500 m², eens in de 10 jaar, maximaal 20-30% van het oppervlak).

Bijbehorende beheersrichtlijnen tijdens de beheersfase (omvormingsbeheer en periodiek beheer):

- bosbegrazing (zie thema natuur: begrazingsbeheer),
- grootschalige sterke dunningen in het kronendak (max. groepsgrootte tot 1500 m², eens in de 10 jaar, 20-30% van het oppervlak).

Samenvattend de belangrijkste beheersrichtlijnen gesloten bos/boskernen

Bijbehorende beheersrichtlijnen in de inrichting zijn:

- loofhout stimuleren (streven naar aandeel loofhout 25-40%),
- aandeel dood hout bevorderen (aandeel dood hout (liggend/staand) 5-10%),
- exotenbestrijding (waar nodig actieve bestrijding van Amerikaanse vogelkers, uitbreiding Rhododendron voorkomen),
- groepsgewijs dunnen ten behoeve van natuurlijke verjonging en structuurverbetering (groeps-grootte 250-750 m², eens in de 7 jaar, per keer 15-25% van het oppervlak), (structuurverbetering: bevordering van ongelijkvormigheid, ongelijkjarigheid en diversiteit in soortensamenstelling).

Bijbehorende beheersrichtlijnen in de beheersfase zijn:

- groepen kappen ter bevordering van natuurlijke verjonging en structuurverbetering (groeps-grootte 250-750 m²),
- nietsdoen.

Streefbeeld Open structuurrijk bos

Beschrijving streefbeeld

Het open structuurrijke bos bezit een hoog aandeel open ruimte. Dit geeft een gevarieerde ruimtelijke verdeling van terreinen en vegetaties met zowel een goed ontwikkelde kruid- als struiklaag en een (zeer) open kronendak. De aanwezige boomsoorten zijn Zomereik, Berk en Groveden. Ook Zeeden kan in deze ontwikkeling meegenomen worden. Deze soorten komen voor in een groepsgewijze en individuele menging van gelijkjarige en ongelijkjarige bomen. Het aandeel open ruimte, zonder bosbegroeiing, is minimaal 25% tot bij voorkeur 40% van het oppervlakte en het aandeel dood liggend en staand dood hout bedraagt minimaal 5% tot bij voorkeur 10% van de biomassa, bij voorkeur grote dikke bomen.

Dit streefbeeld wordt gesitueerd op overgangen van gesloten bos naar open terreinen en tussen heideterreinen en stuifzanden. Het halfopen bos is gesitueerd op plaatsen waar nu al een aanzet aanwezig is, door het geleidelijk verder openmaken van het reeds aanwezig bos.

De ontwikkeling naar het open bostype biedt een grotere beveiliging tegen bosbranden. Het open bos vormt tevens de verbinding tussen de verschillende open terreintypen - heiden en stuifzanden - en versterkt hun ecologische waarde. Ten noorden van de landbouwenclave Steertse heide kan door een verhoogd aandeel van open heideterreinen in het bos het contact met het aangrenzende landbouwgebied worden versterkt.

Omvorming en regulier beheer

Om de gewenste openheid en structuur te realiseren, is het noodzakelijk in te grijpen in het kronendak van het huidige bos. Naast het maken van open plekken (met doorsneden van meerdere malen de boomhoogte (variërend van 20-50 m.) is een sterke dunning noodzakelijk. Bij deze ingrepen wordt het aanwezige loofhout (mits inheems) te allen tijden gespaard.

Om op korte termijn meer loofhout in het bos te verkrijgen is het noodzakelijk loofhoutsoorten aan te planten, het gaat dan vooral om de Zomereik. De Zomereik komt slechts beperkt en verspreid voor over het Grenspark en zal gezien de wilddruk weinig kans krijgen zich duurzaam te ontwikkelen. Natuurlijke processen om de Zomereik meer in het bos te verkrijgen verlopen slechts zeer langzaam. De noodzaak om aan te planten moet via een monitoringsprogramma worden onderzocht. Dit geldt niet voor de Berk. Berk verjongt gemakkelijk van nature.

Voor uitheemse soorten die de ontwikkeling van inheemse kwetsbare soorten voorkomen wordt gestreefd naar een actieve, soortgerichte bestrijding. In het Grenspark zijn de volgende soorten uitheems en bedreigend voor inheemse soorten: Rhododendron, Amerikaanse Vogelkers, Douglas en Amerikaanse eik.

Door middel van een zeer extensieve begrazing is dit bosstreefbeeld duurzaam in stand te houden. De open plekken zullen daarbij in de loop der decennia variëren over het terrein.

Streefbeeld Gesloten structuurrijk bos (inclusief de Boskernen)

Beschrijving streefbeeld

In het gesloten bostype is de open ruimte beperkt tot 10-20% van het bosareaal. Gestreefd wordt naar een langere omlooptijd, zodat zich een ouder bos kan ontwikkelen. Het gesloten bos is structuurrijk bos, waarin zowel verjongingsplekken, jong bos, oude bomen als kwijnende en dode bomen voorkomen. De boomlaag bestaat vooral uit Zomereik, Berk en Groveden. Het percentage Zomereik is minimaal 25%. Op lemigere plaatsen is incidenteel Wintereik en Beuk te verwachten. Het bos bestaat verder uit een groepsgewijze, deels gelijkjarige en deels ongelijkjarige menging. Het aandeel open ruimte bedraagt minimaal 10% tot bij voorkeur 20%. Het aandeel staand en liggend dood hout is minimaal 5% tot bij voorkeur 10% van de biomassa. Houtoogst is mogelijk in dit streefbeeld.

Dit streefbeeld sluit aan op de aanwezige oude boskernen binnen het huidige bosareaal.

Uitbreiding vindt plaats vanuit de bestaande oude boskernen of gebieden die een afschermdende functie hebben.

Omvorming en regulier beheer

Door middel van groeps- en boomsgewijze dunningen streven naar ongelijkjarige gemengde bossen met een lange omloop. Verjonging zoveel mogelijk door middel van natuurlijke processen. Om het aandeel loofhout op korte termijn toe te laten nemen is aanplant van loofhoutsoorten noodzakelijk.

Voor uitheemse soorten die de ontwikkeling van inheemse kwetsbare soorten tegengaan, wordt gestreefd naar een gerichte, actieve bestrijding. In het Grenspark zijn de volgende soorten uitheemse en bedreigend voor inheemse soorten: Rhododendron, Amerikaanse Vogelkers, Douglas en Amerikaanse eik.

4 OVERIG GRONDGEBRUIK

4.1 Doelen voor de huidige landbouwgebieden en het militair medegebruik

Dit thema betreft gronden binnen het Grenspark waar vooralsnog een uitzonderlijk gebruik van gemaakt wordt of die niet meteen passen binnen de lange termijn doelstellingen, die geformuleerd zijn voor het Grenspark, doch waarvan de huidige activiteiten wel op de gebiedsdoelstellingen kunnen worden afgestemd. Het betreft de huidige landbouwgronden en de huidige terreinen in militair gebruik.

Doelstelling landbouw

Doelstelling is om alle landbouwgebruik op termijn af te stemmen op natuurontwikkeling en -beheer (op basis van vrijwilligheid).

Militair grondgebruik

Het militair grondgebruik blijft ten opzichte van het huidig gebruik gehandhaafd. De militaire activiteiten worden in de mate van het mogelijke afgestemd op de natuurbeheerdoelstellingen.

4.2 Landbouwkundig gebruik

Streefbeeld

De huidige landbouwenclaves en verspreide percelen worden voor zover aankoopwaardig (aan Vlaamse zijde) verworven en beperkt heringericht. Dit moet bijdragen tot de structuurrijkdom in het gebied. Voorwaarde is wel dat de openheid gewaarborgd blijft. Om dit te realiseren is een extensivering van de landbouw en een herstel van de landschapskwaliteiten noodzakelijk. Tevens zijn geleidelijke overgangen naar andere biotopen en een kleinschalig, veelzijdig grondgebruik en gebiedsinrichting gewenst. Voor zover landbouwenclaves niet worden aangekocht wordt een actief stimuleringsbeleid gevoerd, waarbij op vrijwillige basis eigenaren door middel van beheersovereenkomsten worden gestimuleerd een extensief agrarisch natuurbeheer te voeren. Hiervoor worden

middelen uit het vigerende sectorbeleid benut.

Inrichting landbouwenclaves (Vlaamse zijde)

Het open gebiedskarakter van het landbouwgebied rond de Steertse Heide blijft behouden vooral ten behoeve van het weidevogelbeheer. De kavelstructuur wordt in functie van natuurontwikkeling aangepast en kleinschaliger uitgewerkt. Pleksgewijs worden aansluitend op het bos landschapselementen als houtsingels (met vooral Berk, Zomereik en Zwarte Els) aangelegd.

Geschikte landbouwgronden om geleidelijke overgangen te creëren liggen zo dicht mogelijk bij de heide. De strakke begrenzing wordt opgeheven door het creëren van ruigtestroken en door het begrazingsbeheer. De landbouwenclaves die binnen het begrazingsblok vallen, worden uitgerasterd omwille van een winterbegrazing.

Beheer landbouwenclaves

De toepassing van extensief beheerde landbouwgronden (akker/cultuurgrasland) in heidegebieden vormt een verrijking voor de soortenrijkdom van flora en fauna. Daarom moet eerst naar een extensivering van het grondgebruik worden gestreefd: zo mogelijk door verwerving, in het ander geval door beheersafspraken met de grondgebruiker(s). Voor het extensieve landbouwkundig gebruik wordt een zo groot mogelijke afwisseling in de ruimte met een constant beheer in de tijd nagestreefd. Dit betekent voor graslanden dat de afzonderlijke percelen elk seizoen een zelfde beheer ondergaan, maar dat het beheer van de naastgelegen percelen daarvan afwijkt. In het landbouwgebied zullen dan percelen aanwezig zijn die afhankelijk van de mestgift op verschillende data alleen worden gehooid, percelen die na het maaien worden beweid en enkele percelen die het hele groeiseizoen worden beweid.

4.3 Ingezoomd op twee grote landbouwenclaves

Steertse heide en Markgraaf

Binnen het gebied liggen twee grotere aaneengesloten landbouwenclaves die als differentiërende landschapsstructuur behouden worden. Dit zijn de Steertse Heide en de Markgraaf. Beide gebieden vormen een belangrijke biotoop voor weidevogels. Hieronder zijn puntsgewijs de belangrijkste voorstellen ten aanzien van deze gebieden aangegeven.

Steertse Heide

Noordelijk deel

- Huidige inrichting handhaven en eventueel verfijnen.
- Landbouwgebruik extensiveren.

- Gehele inschakeling in natuurgebied op lange(re) termijn (seizoensbegrazing).
- Vernatten.
- Beheersovereenkomsten afsluiten (raamwerk-constructie).

Zuidelijk deel

- Volledig verwerven op korte termijn, eventueel door grondruil.
- Landbouwgebruik stopzetten en graslandbeheer afstemmen op begrazing (seizoensbegrazing).
- Verschralen graslanden, voornamelijk in de overgangsgebieden.
- Vernatten, eventueel in combinatie met aanleg van helofytenfilters
- Aanleg poelen

Markgraaf

Noordelijk deel

- Landbouwgebruik stopzetten en graslandbeheer afstemmen op begrazing (seizoensbegrazing).

Zuidelijk deel

- Huidige inrichting handhaven en eventueel verfijnen.
- Landbouwgebruik extensiveren.
- Gehele inschakeling in natuurgebied op lange(re) termijn (seizoensbegrazing).
- Vernatten, eventueel in combinatie met aanleg van een helofytenfilter.

4.4 Militair medegebruik

Het militair gebruik blijft ten opzichte van het huidig gebruik gehandhaafd. De militaire activiteiten worden in de mate van het mogelijke afgestemd op de natuurbeheerdoelstellingen, onder andere door:

- beperkte inschakeling om stuifzanden open te houden, voor zover passend binnen de militaire gebruiksregels,
- ontzien van waardevolle landschapselementen, biotopen en vegetaties,
- tijdelijke beperking van de militaire activiteiten in overleg met Defensie (voorkomen versterking van flora en fauna),
- voorkomen van iedere intensivering van het militair gebruik (met name ten aanzien van voertuiggebruik).

5 WATERHUISHOUDING

5.1 Doelen voor de waterhuishouding

Verdroging is één van de kernoorzaken van de teruglopende natuurwaarden in het Grenspark. Binnen het Grenspark is voor het oppervlaktewatersysteem een aantal streefdoelen voor inrichting en beheer uitgewerkt.

De streefbeelden zijn er op gericht om het (neerslag)water zo lang mogelijk in het gebied te houden en om de waterkwaliteit van de vennen te herstellen. In de landbouwgebieden wordt gestreefd naar een vernatting van de extensief te gebruiken gronden. Waterafvoer door directe afwatering (grachten) en/of verdamping, voedselaanrijking en verzuring moeten zo veel mogelijk vermeden worden.

Streefdoelen met betrekking tot de inrichting

- herstellen van de oorspronkelijke oppervlakte- en grondwaterhuishouding⁸,
- hydrologische buffering,
- verbeteren van de waterkwaliteit onder andere door (voor)zuiveren vervuild water, weren gebiedsvreemd vervuild water,
- herstel van de vennen (voor zover het betrekking heeft op de waterhuishouding),
- herstel/herinrichting van het bekensysteem.

Streefdoelen met betrekking tot het reguliere beheer

- langdurig en grootschalig vasthouden van gebiedseigen water (vernatting),
- zuiveren water.

In dit Beleidsplan worden alleen die doelstellingen uitgewerkt die realiseerbaar zijn binnen de begrenzing van het park en voor zover het oppervlaktewater betreft. Daarnaast is vastgesteld dat ook acties in de omgeving van het park nodig zijn om de waterproblematiek goed aan te kunnen pakken. Er is een uitwerking gewenst langs twee lijnen namelijk oppervlaktewatersysteem en grondwatersysteem. Geconstateerd wordt dat sommige aspecten van waterhuishouding een lange termijn vergen.

⁸ Het Bestuurlijk Overlegplatform Verdrogingsbestrijding richt zich door middel van gebiedsgerichte projecten op het verbeteren van de waterhuishouding. Zowel natuur als landbouw hebben daar baat bij. Het Grenspark is hierbij aangewezen als een prioriteit 1-gebied. Het is essentieel om vanuit het Grenspark hierbij betrokken te blijven. Een ambtelijke werkgroep, het projectteam Brabantse Wal, is verantwoordelijk voor de realisatie van de projecten. Naast provincie en waterschappen zijn ook de waterwinmaatschappijen vertegenwoordigd in dit team.

5.2 Concrete maatregelen

Enkele eenvoudige maar doeltreffende maatregelen, worden hieronder puntsgewijs genoemd.

Dichten, ondieper maken of laten dichtgroeien van grachten/watergangen

Door middel van deze maatregelen wordt de waterafvoer verminderd. Het dichten of ondieper maken van grachten moet gebeuren met streekeigen materiaal. Heideplagsel komt hier voor in aanmerking, mits het aandeel Pijpestrootje en/of Pitrus in de plaggen beperkt blijft.

Plaatsen van verstelbare stuwen

Door middel van verstelbare stuwen kan het waterpeil in een gebied geregeld worden. Belangrijk is dat bij de regulering van de grondwaterstand gestreefd wordt naar een vrij constant grondwaterpeil: grote schommelingen moeten - in het belang van fauna en flora - vermeden worden.

Verwijderen boomopslag op venoevers

Dit leidt tot herstel van de windwerking op het wateroppervlak van de grotere vennen. Herstel van de windwerking leidt tot golfslag en erosie van de (noordoostelijke) oever. De zandlaag wordt hierdoor niet door een sliblaag bedekt. Dit verbetert de kansen voor bijvoorbeeld het behoud van *Littorellion*-vegetaties (bv. Waterlobelia, Oeverkruid).

Verder hebben naaldbomen rond vennen een versterkend effect op verzuring van het ven door filtering van verzurende stoffen uit de atmosfeer. Daarnaast hebben zij een beperkt verdrogend effect door de hogere verdamping in de winterperiode in vergelijking tot loofboomsoorten. Het is dus van belang om rond alle vennen een vrij brede boomloze oeverzone te herstellen en te handhaven.

Aanleg van helofytenfilters

Door het aanleggen van helofytenfilters kan de nitraat- en fosfaatbelasting van het inkomende water lokaal aanzienlijk worden gereduceerd.

Opschoning van vennen

De voedselverrijking van enkele vennen kan sterk verminderd worden indien ze worden opgeschoond. Opschonen van vennen is wenselijk in die vennen waar de aanwezigheid van een sapropeliumlaag het herstel van een voedselarme waterkwaliteit in de weg staat.

Opschonen van venoevers houdt voornamelijk het verwijderen van Pijpestrootje- en Pitrus-vegetaties in, die de oevers vaak volledig bedekken en daardoor de kieming van de

'oorspronkelijke' plantensoorten verhinderen. Door de oevers af te plaggen krijgen zaden van plantensoorten die mogelijk nog in de zaadbank in de minerale bodem aanwezig zijn weer kiemingskansen⁹. In het kader van de EFM (Effectgerichte Maatregelen)-regeling vond reeds een opschoning plaats van het Grootte Meer.

Inlaten van gebufferd, voedselarm grondwater of bemergelen

Inlaten van gebufferd, voedselarm (en meestal gebiedsvreemd) grondwater en bemergelen hebben tot doel de zuurgraad en het bufferend vermogen van het venwater te verbeteren. De positieve effecten van bemergelen op zuurgraad en alkaliniteit zijn het grootst in permanent watervoerende vennen. Vooraleer er tot het inlaten van vreemd water, het opschonen of het bemergelen van bepaalde vennen wordt overgegaan, is wetenschappelijk onderzoek vereist.

⁹ Uit de literatuur blijkt dat de zaadbank van plantensoorten van *Littorellion*-vegetaties (b.v. *Waterlobelia*) kiemkrachtig blijft (zie b.v. Denys 1992, Buskens 1994; Querelle 1995).

Recreatiekaart met zonering

6 RECREATIE EN ONTSLUITING

6.1 Doelstellingen voor recreatie en ontsluiting

Recreatie in het Grenspark is gebaseerd op het zodanig geleiden van de recreanten, dat het gebied zo optimaal mogelijk wordt gebruikt zonder dat dit afbreuk doet aan de (primaire) natuurdoelstellingen zoals die in de inleiding en bij het thema natuur zijn verwoord.

De doelstellingen voor recreatie en ontsluiting zijn hieronder vermeld. Deze doelstellingen moeten allemaal in het kader van de inrichting gerealiseerd worden. Deze doelstellingen zijn in de volgende paragraaf uitgewerkt tot een recreatiezonering.

Doelstellingen recreatievorm en intensiteit

- versterking rust en natuurkwaliteit van het plangebied door zonering, geleiding en spreiding: dit betekent het concentreren van recreatie-activiteiten in de buitenste rand en zoveel mogelijk vermijden daarvan in het centrale rustgebied
- regulering omvang recreatiedruk en tevens homogeen verspreiden van de recreatie-lokaties en -activiteiten in de daarvoor aangewezen zones (deconcentratie en kleinschalige voorzieningen),
- goede toegankelijkheid voor extensieve, natuurgerichte vormen van recreatie,
- verbeterde toezichtorganisatie,
- voldoende informatievoorzieningen, bezoekerscentra, et cetera,
- voldoende spreiding van toegangen, parkeer- en picknickgelegenheden.

Doelstellingen routes

- bereikbaarheid en toegangen verbeteren (bijvoorbeeld goede bereikbaarheid met openbaar vervoer),
- afsluiten/inperken van de routes in het centrale rustgebied,
- aantrekkelijke routes: de recreant moet een goed beeld krijgen van de in het park voorkomende biotopen/landschapstypen (bijvoorbeeld bos, heide, stuifzand, enzovoort),
- routes moeten op elkaar aansluiten, rondgangen moeten mogelijk zijn en zowel korte als lange paden moeten beschikbaar zijn,
- aanwijzen "hondenlosloopgebieden" in overleg met gemeenten en doelgroep. Het begrazingsgebied is niet toegankelijk voor honden.

Algemene voorwaarden ten aanzien van de recreatie

- kwetsbare gebieden zoals het centrale rustgebied ontzien (ook in recreatiezone),
- fysiek scheiden van verschillende vormen van recreatie, bijvoorbeeld geen ruiters en fietsers op hetzelfde pad,
- kruisingen met openbare wegen zoveel mogelijk vermijden,
- waar mogelijk ontzien van particuliere privéterreinen,

- in verband met veiligheid van de ruiters/recreanten en de veiligheid van de kudde zijn ook ruiters niet toegestaan in het begrazingsgebied,
- kruispunten diverse recreatie- en verkeersnormen analyseren op verkeersveiligheid en waar nodig herinrichten (bijvoorbeeld kruispunt NEC).

6.2 Recreatiezonering

Essentieel voor het recreatief medegebruik van het Grenspark in de toekomst is een effectieve zonering van de recreatie. Deze zonering ontstaat door:

- de aanwezige en te ontwikkelen natuur- en landschappelijke waarden in acht te nemen,
- aan te sluiten op de bestaande ontsluitingsstructuur,
- betere spreiding van de recreatieve voorzieningen in de randzones van het park.

Er zijn een tweetal zones:

- een zone voor extensief recreatief gebruik (vooral wandelen en fietsen),
- een rustgebied voor flora en fauna (zo min mogelijk toegankelijk).

Het rustgebied, zo min mogelijk toegankelijk voor de recreant

Centraal in het plangebied ontstaat een rustgebied dat beperkt toegankelijk is voor recreatief gebruik. De natuur- en landschappelijke waarden staan voorop.

Deze zone omvat circa 1.900 hectaren. In dit rustgebied is het recreatief medegebruik beperkt tot wandelen. Voorzieningen als banken en dergelijke zijn tot een minimum beperkt. Een deel van de huidige wandelpaden en het ruiterspad worden opgeheven. Toegang voor toezicht en brandpreventie blijft gehandhaafd.

De zone voor extensief recreatief gebruik

In deze zone is het recreatief gebruik in de eerste plaats gericht op wandelen. Daarnaast zijn in deze zones mogelijkheden om te fietsen¹⁰ en paard te rijden.

Gekoppeld aan de aanwezige infrastructuurlijnen ten zuidoosten en ten westen van het plangebied wordt langs de rand van het gebied een aaneengesloten zone gesitueerd om te ontwikkelen voor extensief recreatief gebruik. Ook de Verbindingsweg wordt leidraad voor een ontwikkelingszone voor extensief recreatief gebruik. De routes zijn in overleg met terreinbeheerders/eigenaren tot stand gekomen.

Het Treinstation "Heide" en de, deels nieuwe, parkeervoorzieningen dienen als belangrijke vertrekpunten voor bezoekers van het gebied en in die zin als recreatieve knooppunten. Vanaf deze knooppunten worden de routes door het gebied uitgestippeld. De routes voeren zoveel mogelijk langs landschapselementen met een hoge attractiewaarde. Onder andere is

¹⁰ Of en waar Mountainbike routes in de toekomst in deze randzones gerealiseerd kunnen worden, moet in Beleidsplan Beheer en Inrichting de komende periode nader uitgewerkt worden.

aandacht geschonken aan gradiëntsituaties en specifieke landschappelijke elementen zoals oude lanen, agrarische enclaves in het gebied en aanwezigheid van kuddes.

Iedere route heeft een eigen identiteit en attractiewaarde. Door en langs de zone voor extensief recreatief gebruik zijn tevens een ruiterroute en een aantal fietspaden getraceerd. Bij het traceren van het ruiterspad heeft ondermeer de ligging van de manège even ten noorden van het plangebied een rol gespeeld.

6.3 Inrichting en beheersmaatregelen Recreatie

Inrichting

Om bovenstaande doelstellingen te realiseren zijn de volgende activiteiten tijdens de inrichting van het Grenspark nodig:

- bewegwijzering naar het Grenspark en entrees van het Grenspark verbeteren,
- routing uitzetten wandelpaden en bewegwijzering,
- uitzetten en aanleg van fietspaden¹¹, bewegwijzering en zoekzone voor nieuwe fietspaden,
- uitzetten en aanleg van ruiterspaden en bewegwijzering,
- uitbreiding en aanleg van parkeerplaatsen,
- uitbreiding infovoorzieningen (infocentrum, infoborden),
- uitbreiding kleinschalige recreatieve voorzieningen (bankjes en dergelijke)

Bewegwijzering is onderdeel van het thema Voorlichting en educatie.

Regulier beheer

In de beheersfase is het onderhoud en beheer van bovengenoemde recreatieve voorzieningen aan de orde. Regelmatige controle van de voorzieningen en klein herstel zijn daarbij de belangrijkste jaarlijkse maatregelen. Daarnaast wordt specifieke aandacht gevraagd voor het toezicht (gecombineerd met monitoring van recreatiedruk en effect op de natuur).

¹¹ Route-uitwerking en aanleg fietsroute wordt gefaseerd uitgevoerd. Grenspad route op middellange/lange termijn, gekoppeld aan effecten regulering recreanten.

7 VOORLICHTING EN EDUCATIE

7.1 Doel en uitgangspunten

Voorlichting en educatie moeten vooral gericht zijn op het ontwikkelen van respect en waardering voor de in De Zoom - Kalmthoutse Heide voorkomende natuur- en landschapswaarden. Tegelijkertijd moeten voorlichting en educatie de voorgestelde recreatiezonering ondersteunen. Bijvoorbeeld door verplaatsing van een deel van de excursies en excursieslocaties in het reservaat naar minder kwetsbare parkdelen.

7.2 Doelstellingen voorlichting en educatie

Voorlichting en educatie zijn, naast ondersteunend bij het werken aan andere doelstellingen in het Grenspark, ook doelstellingen op zich. Een en ander brengt met zich mee dat er hoge eisen worden gesteld aan zowel intensiteit als kwaliteit van voorlichting en educatie. Om dit te bereiken is voor een langere periode een samenhangende visie op voorlichting en educatie ontwikkeld. Deze visie vormt een integraal onderdeel van dit Beleidsplan en wordt jaarlijks uitgewerkt in een jaarprogramma. Deze aanpak vormt een coördinatie-instrument om de samenhang en kwaliteit van de voorlichting en educatie te waarborgen en heeft in principe een looptijd van zo'n 3 tot 5 jaar.

Doelstelling voorlichting en educatie Grenspark

Het streven is erop gericht de omwonenden, grondeigenaren, recreatieondernemers en bezoekers van het Grenspark kennis bij te brengen met betrekking tot de landschappelijke, cultuurhistorische en natuurwaarden van het gebied en op een verantwoorde wijze met het gebied om te laten gaan. Op deze wijze is het gebruik van het gebied gericht op extensieve en natuurgerichte recreatie en daarmee wordt oneigenlijk gebruik zoveel mogelijk beperkt. De basis wordt gevormd door de zonering van het recreatieve gebruik en het beheer. De identiteit van het Grenspark als onderdeel van het stelsel van Nationale Parken in Nederland zal hierbij versterkt moeten worden en het Grenspark 'de Zoom / Kalmthoutse Heide' zal gepromoot moeten worden als onderdeel van de Kempen.

Indien dit concreet vertaald wordt naar voorlichting en educatie-doelstellingen:

1. Ondersteuning recreatieve zonering en beheersmaatregelen.
2. Vergroten aandacht en draagvlak voor het Grenspark en haar beleid.
3. Overdragen van kennis over het gebied en de waarden aan de doelgroepen zowel in

- milieukundige, ecologische als cultuurhistorische zin.
4. Werken aan betrokkenheid, respect en gedragsverandering bij de doelgroepen.

Uitwerking naar meerjarenprogramma voorlichting en educatie

Bij de uitwerking van de doelstellingen naar een programma is een onderscheid gemaakt in een viertal aspecten:

- categorieën voor voorlichting en educatie,
- doelgroepen,
- producten en projecten
- programma,

In de volgende paragrafen worden deze aspecten nader uitgewerkt.

7.3 Categorieën voor voorlichting en educatie

Er zijn vier categorieën voorlichting en educatie te onderscheiden:

- Voorlichting en participatie direct belanghebbenden
Om de direct betrokken belanghebbenden goed te informeren over de ontwikkelingen en plannen is een regelmatig contact essentieel. Deze groep vraagt om een aparte benadering en gezamenlijk opstarten van voorbeeldprojecten.
- Beleidsvoorlichting
Om de direct betrokken instanties en de lokale en regionale bevolking bij het tot stand komen en in stand houden van het Grenspark te kunnen betrekken moeten zij tijdig op de hoogte worden gesteld van voorbereidingen, ontwikkelingen, besluiten en maatregelen met betrekking tot het Grenspark.
- Voorlichting aan bezoekers
Voorlichting aan bezoekers moet ruimer worden gezien dan alleen de zuiver terreingebonden voorlichting. Ook de rol van het Grenspark binnen het algemene natuurbeschermingsbeleid zal aan de orde moeten komen. Daarnaast moet in de voorlichting aan bezoekers ook aandacht worden besteed aan de relatie tussen natuur en recreatie als ondersteuning van de recreatieve zonering en het beheer,
- Natuur- en milieueducatie
Natuur- en milieueducatie is een langdurig leerproces, waarbij kennis over en waarden van natuur en milieu in samenhang met eigen houding en gedrag ten aanzien van natuur en milieu worden ontwikkeld. Leerprojecten en locaties moeten opgezet worden.

7.4 Doelgroepen¹²

Voor de voorlichting en educatie met betrekking tot het Grenspark kunnen verschillende doelgroepen worden onderscheiden:

1. Grondeigenaren.
Deze groep mensen neemt een geheel eigen positie in binnen het Grenspark en zal ook op een eigen wijze benaderd moeten worden. Goede communicatie over beheersmaatregelen op hun terreinen en onderzoek zijn van wezenlijk belang voor hun betrokkenheid.
2. Overheden en andere betrokken instanties.
Deze doelgroep moet zowel inhoudelijk als beleidsmatig goed geïnformeerd zijn om op de juiste momenten goed gefundeerde besluiten, afgestemd op het Beleidsplan, te kunnen nemen.
3. Natuurgidsen
Dit zijn vaak de mensen uit de directe omgeving van het gebied. Zij zijn sterk betrokken bij het natuurgebeuren van het Grenspark en vervullen een essentiële functie naar de lokale bevolking en de parkbezoekers. Zij zijn als het ware de gastvrouwen en gastheren. Zij moeten goed op de hoogte zijn van de ontwikkelingen.
4. Lokale bevolking
Dit zijn de mensen die in de directe omgeving van het Grenspark wonen en werken. Voor hen is het gebied een soort achtertuin waar zij recht op menen te hebben. Zij maken er veelvuldig gebruik van. Vanwege persoonlijke, directe betrokkenheid moeten ze regelmatig van de laatste ontwikkelingen op de hoogte gebracht worden.
5. Onderwijs (basis-, voortgezet-, beroepsonderwijs)
Hieronder vallen zowel scholieren van het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs als het beroepsonderwijs. Belangrijke contactpersonen hierbij zijn diegenen die het onderwijs verzorgen.
6. Recreanten
Verschillende bezoekersgroepen zijn te onderscheiden, onder andere:
 - bezoekers, extensief gebruik (fietsers en wandelaars),
 - gezinnen,
 - ruiters,
 - hondenuitlaters,
 - scoutinggroepen,
 - bezoekers die komen voor wetenschappelijk en semiwetenschappelijk onderzoek en waarnemingen.
7. Recreatieondernemers.
Campinghouders, restaurants, fietverhuur, vakantiewoningen, cafés en mensen die in de directe omgeving van het Grenspark dergelijke recreatiebedrijven runnen, vormen een belangrijke intermediaire doelgroep naar bezoekers en recreanten. Hen informeren over en hen betrekken bij het Grenspark is van belang voor een goede doorstroom van informatie naar de uiteindelijke doelgroepen.

¹² Gebaseerd op verslag VER-behandeling d.d. 18 september 1997.

8. Pers/media

De media zijn een uitstekend middel om het Grenspark in de belangstelling te krijgen en te houden. Regelmatig berichten over het Grenspark in lokale en regionale media zorgt voor herkenning.

7.5 Programma, producten en projecten¹³

Voorlichting en educatie hebben een eigen planningsystematiek. In eerste instantie wordt een meerjarenplan opgesteld (met het Beleidsplan als uitgangspunt) waarin de belangrijkste keuzes worden vastgelegd. Dit plan heeft een looptijd van 3 tot 5 jaar. Vervolgens wordt hier per jaar een jaarprogramma voorlichting en educatie uit gedestilleerd, waarin concrete projecten en producten zijn vermeld. Het jaarprogramma wordt voorgelegd (en goedgekeurd) door het sturend orgaan en vervolgens uitgevoerd door de werkgroep voorlichting en educatie. Aan het eind van elk jaar volgt een evaluatie per project wat tegelijkertijd het jaarverslag oplevert.

Elke cyclus doorloopt dus de volgende standaardprocedure:

1. Opstellen jaarprogramma 1 (projectgroep VER).
2. Vaststelling jaarprogramma 1 (Bijzonder Commissie).
3. Uitvoering jaarprogramma 1 (projectgroep VER).
4. Evaluatie jaarprogramma 1 (projectgroep VER).
5. Opstelling jaarprogramma 2 (projectgroep VER).
6. Evaluatie jaarprogramma 1 en vaststelling jaarplan 2 (Bijzonder Commissie).
7. Etc.

Om alle genoemde onderdelen te kunnen realiseren is het noodzakelijk dat hiervoor structureel mankracht ter beschikking wordt gesteld, zowel voor de coördinatie als voor de voorlichtingsactiviteiten.

Producten en projecten

Per jaarprogramma worden een aantal producten ontwikkeld, in principe doelgroepspecifiek. In 1997 en 1998 zijn de eerste projecten opgezet en uitgevoerd, hetgeen een eigen logo en huisstijl voor het Grenspark heeft opgeleverd en een regelmatige uitgave van een eigen Nieuwsbrief. Een (mobiele) tentoonstelling is op 27 september 1998 in gebruik genomen.

Overige producten kunnen zijn (niet uitputtend):

¹³ Gebaseerd op 'Programmeringsmodel Voorlichting en Educatie Nationale Parken'.

- folders en dergelijke,
- bewegwijzering,
- tentoonstellingen,
- educatieve programma's,
- open dagen,
- excursies.

In de projectenlegger (zie bijlage-rapport) zijn deze projecten nader uitgewerkt. In ieder geval zijn voorzien een bebodingsplan, wandelfolder/routebeschrijvingen, een fietsfolder/routebeschrijvingen, folder van het NEC, een opleidingsplan voor de natuurgidsen, een mobiele tentoonstelling, thematische folders, "Earth Education Programma", Natuurtheater en specifieke folders voor "Werk in uitvoering" (tijdens de realisatiefase).

Kaart/figuur Faunazonering

indeling:

- rustgebieden,
- uitbreiding rustgebieden,
- randzones (jacht onder restricties),
- overig gebied/jachtgebied.

8 FAUNABEHEER

8.1 Doel en uitgangspunten

Faunabeheer blijft in het Grenspark ook in de toekomst mogelijk binnen de marges van de bestaande en toekomstige wetgeving en binnen het reguliere beleid van het betreffende land en binnen de hoofddoelstelling van het Grenspark. De nadere invulling van het faunabeheer daarbinnen kan worden afgestemd op de doelstellingen voor de respectievelijke deelgebieden en/of de eigendomssituatie.

De vigerende wetgeving aan weerszijden van de grens en het feit dat het Grenspark langs Vlaamse zijde is opgenomen als Habitat- en Vogelrichtlijn en deze opname langs Nederlandse zijde in procedure is, blijven uitgangspunten als het bijvoorbeeld over bejaagbare soorten gaat.

Ter invulling van bovenstaande is voor het Grenspark gekozen voor een gebiedsdekkende faunazonering. Binnen deze zonering moeten voorwaarden worden vastgelegd waarbinnen een ingrijpen in populaties van soorten noodzakelijk en verantwoord is.

Tegelijkertijd is voorgesteld het faunabeheer integraal aan te pakken, waarbij recht gedaan wordt aan zowel de belangen binnen het park als aan de belangen buiten het park ter invulling van 'goed nabuurschap'. Tevens is deze integrale aanpak verantwoord vanuit de populaties van de aanwezige soorten, aangezien soorten gebruik maken van het gehele gebied.

Voorliggend plan geeft eveneens goede beschermings- en ontwikkelingsmogelijkheden voor een aantal bijzondere en zeldzame soorten, waaronder de soorten uit bijlage I van de Vogelrichtlijn. Zo is bijvoorbeeld het voorkomen van de Nachtzwaluw en Boompieper gebonden aan open bos en heideterreinen. Eén van de doelstellingen van het park is het verbeteren van deze biotopen. Juist vanwege de participatie van eigenaren kunnen deze doelstellingen gerealiseerd worden. Het faunabeheer is dientengevolge een ondeelbare en onafscheidelijke uitgangsvoorwaarde voor de realisatie van het beleidsplan.

8.2 Aandachtspunten

Voor het toekomstig faunabeheer zijn de volgende aandachtspunten bij de verdere invulling van belang:

- de wetgeving,
- de gewenste organisatievorm,
- de voorgestelde zonering,
- aanvullende maatregelen,
- draagvlak in het gebied.

Wet en regelgeving

Het toekomstig faunabeheer moet passen binnen de vigerende wetgeving aan Nederlandse en Vlaamse zijde. Aan de Nederlandse zijde is dit de Jachtwet, de Vogelwet, de Nota Jacht en Wildbeheer. Naar verwachting wordt de Jacht- en Vogelwet in de loop van 1999 vervangen door de Flora- en Faunawet. Aan Vlaamse zijde zijn het Natuur- en Bosdecreet en het Jachtdecreet van toepassing. Bij de toepassing van deze wetgeving dient rekening te worden gehouden met de Vogel- en Habitatrichtlijn.

Voor de Nederlandse zijde van het Grenspark betekent dit dat jacht uitsluitend is toegestaan indien dit noodzakelijk is voor het realiseren van de beoogde natuurdoelen of voor het beperken van wildschade in aangrenzende gebieden, voor zover daartoe geen alternatieven aanwezig zijn.

Jachtorganisatie

De huidige wildbeheereenheden kunnen mogelijkerwijs worden samengevoegd tot een overkoepelende faunabeheereenheid waarin de huidige wildbeheereenheden Zuid-Plantage, en

Essen in het Grenspark zetelen. De wildbeheereenheid van Essen wordt daartoe gebiedsdekkend uitgebreid, waarmee een aansluiting met de huidige wildbeheereenheid Zuid-Plantage ontstaat. Het jachtbeheer wordt door de verschillende wildbeheereenheden zelf gevoerd of indien gewenst uitbesteed, maar wél op basis van één integrale planning.

Zonering

Voor het Grenspark is een gebiedsdekkende faunazonering opgesteld die aansluit bij de totale zonering binnen het Park. Door middel van deze faunazonering wordt invulling gegeven aan de hoofddoelstelling van het Grenspark en is voor het gehele gebied aangegeven welke bestemming ten aanzien van de jacht wordt toegekend en waar welke restricties gelden.

De volgende indeling is vastgesteld:

- Rustgebied (in principe geen jacht).

De huidige kerngebieden (momenteel in eigendom van de Staat of een natuurbeherende instantie). Jacht wordt alleen toegestaan indien zwaarwegende argumenten dit noodzakelijk maken, zoals verkeersveiligheid, volksgezondheid, ernstige schade aan natuur, land-, tuin-, of bosbouw of vanuit de populatieontwikkeling en beheer.

- Mogelijke uitbreiding van het rustgebied (huidige zone waarin niet gejaagd wordt).

Gebieden waar eigenaren op basis van vrijwilligheid kiezen voor deze zonering.

- Randzones (beperkt jachtgebied: jacht onder bepaalde restricties, onder andere wat betreft te bejaagbare soorten, jachtperiode, ontzien van kwetsbare vegetaties/lokaties en met uitsluiting van wandelgebied). Dit zijn met name die gebieden/zones die enerzijds grenzen aan rustgebieden (incl. uitbreidingen) en anderzijds grenzen aan jachtgebieden. In deze overgangszone is een duurzaam beheer van de populaties gewenst. Indien overlast ontstaat voor de aanliggende (landbouw-)gebieden kunnen

wildbeheermaatregelen worden ingezet..

- Overige gebieden (jachtgebied in overeenstemming met de vigerende wetgeving, met name de Flora en faunawet (NL) of het Jachtdecreet (B)). In deze gebieden kan jacht binnen de wettelijke kaders normaal plaatsvinden mits het jachtbeleid gericht is op duurzame instandhouding van het Grenspark als grensoverschrijdend natuurgebied. Met individuele eigenaren daarbinnen, kunnen op vrijwillige basis overeenstemmingen over beperkingen worden afgesproken.

Voorlopig loopt de begrenzing van de jachtzones gelijk aan de grenzen van het natuurreservaat en de jachtvrije gebieden (rustgebied), de delen van de jachtgebieden van de beide wildbeheereenheden die vallen binnen het Grenspark (beperkt jachtgebied) en de delen van de jachtgebieden van de beide wildbeheereenheden die vallen buiten het Grenspark (jachtgebied).

Aanvullende maatregelen

Aanvullend op de zonering en de organisatievorm zijn een aantal maatregelen gewenst. Dit zijn:

- Plaatsen van wildspiegels langs doorgaande verharde wegen.
- Instellen van een Grensparkbewaking en jachttoezicht. Een netwerk van opzichters wordt daarmee uitgebouwd dat tevens van de nodige communicatiemiddelen wordt voorzien. Een procedure wordt uitgewerkt om kordaat tegen overtreders op te treden.
- Bewaking aanvullen in afstemming met de Regio-politie (NL) en de intergemeentelijke Politie Zones (VL)

Draagvlak in het gebied

Tijdens de planopstelling en met name tijdens het communicatieproces is gebleken dat het kunnen uitvoeren van faunabeheer binnen het strikte kader van het Beleidsplan van essentieel belang is voor participatie. Zoals reeds is vermeld is juist deze participatie elementair voor het herstel en de ontwikkeling van een aantal biotopen waar zeldzame doelsoorten van afhankelijk zijn. Dit zijn bijvoorbeeld de gedeelten van het park waar het streefbeeld open bos gerealiseerd wordt met specifieke maatregelen gericht op de versterking van de annex I- soorten van de Vogelrichtlijn zoals de Nachtzwaluw en de versterking van de vegetaties en soorten van de Habitatrichtlijn (zoals open bos en heidevegetatie).

Draagvlak bij eigenaren/terreinbeheerders in het park is dus belangrijk ter realisering van de doelstellingen. Door inpassing van alle gebieden binnen de begrenzing van het park, vervullen deze gebieden ook een belangrijke sociale functie, nu, maar vooral in de toekomst.

Ter versterking van bovengenoemde aspecten is ook het draagvlak vanuit de omgeving belangrijk. Schade en overlast van wild naar de omgeving moet zoveel mogelijk ingeperkt worden. De zonering is mede ingesteld om de mogelijke schade naar de omgeving te beperken.

DEEL III: REALISATIE

1 PLAN VAN AANPAK REALISATIE

1.1 Inleidend

In voorgaande hoofdstukken zijn de gewenste herinrichting voor gebiedsdelen, het gewenste beheer en eventuele overige activiteiten in het kader van de parkorganisatie inhoudelijk uitgebreid beschreven.

Echter, voor zover het voorstellen voor inrichting en beheer betreffen, zijn deze omschrijvingen algemeen van aard. In dit hoofdstuk worden deze voorstellen toegespitst naar een specifieke locatie, een eigenaar, de kosten voor inrichting of beheer of geplaatst in de planperiode.

Het plan van aanpak bestaat uit de volgende vijf onderdelen:

- overzicht van de belangrijkste projecten, inclusief fasering en instrumentarium
- uitwerking parkorganisatie naar kosten,
- uitwerking inrichtingsprojecten naar kosten,
- uitwerking beheermaatregelen naar kosten,
- meerjarenbegroting Grenspark.

1.2 Overzicht projecten inrichting, beheer en parkorganisatie

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste projecten die geformuleerd zijn om het Beleidsplan en de bijbehorende visie te realiseren. Voor een deel zijn dit projecten die vanuit het Grenspark en de beschikbaar gestelde middelen gerealiseerd kunnen worden. Deels zijn het projecten die ook gewenst zijn maar via andere kanalen en met behulp van andere middelen uitgewerkt moeten worden.

Voor zover het projecten en maatregelen betreft die in het kader van het Grenspark (en de beschikbaar gestelde middelen) gerealiseerd kunnen worden en het inrichtingswerkzaamheden betreft, zijn deze projecten in een projectenlegger gedetailleerd uitgewerkt.

De beheermaatregelen en de wijze waarop het Grenspark georganiseerd moet worden is niet naar aparte projecten vertaald. Deze activiteiten zijn uitgebreid beschreven in deel I en II van dit rapport en in deel II van het Bijlagenrapport.

De belangrijkste projecten

Per thema zijn in de tabellen op de volgende bladzijden de belangrijkste projecten voor inrichting en de belangrijkste maatregelen voor beheer aangegeven. Prioriteiten toekennen heeft geresulteerd in een verdeling van de projecten over de planperiode van 15 jaar. Daar waar vanuit het Grenspark het initiatief en de financiering gerealiseerd wordt, is dit aangegeven. Voor alle inrichtingsprojecten die uitgevoerd worden vóór 2001 is financiering vanuit het huidige uitvoeringsbudget van het Interreg II-project gereserveerd.

Inrichtingsmaatregelen

Per project werd een prioriteit toegekend door er een periode van uitvoering aan te koppelen. De Per Direct-Projecten (PD) zijn projecten die in 1999 worden voorbereid en uitgevoerd. De Korte termijn Projecten (KT) zijn projecten die in 1999 worden voorbereid en in 2000, voor december, uitgevoerd worden. De Middellange Termijn-Projecten (MT) zijn projecten die in de periode 2001-2005 uitgevoerd zullen worden. Tot slot zijn er projecten geformuleerd die na 2005 tot 2014 uitgevoerd zullen worden; de Lange Termijn-projecten (LT).

Deze prioriteitenstelling is gebaseerd op de mate waarin op korte termijn behoefte is aan (her-)inrichting of beheer, op de verwachte voorbereidingsstijd met de betreffende eigenaren/terreinbeheerders en op de resultaten van de monitoring en de onderzoeksprojecten die op korte termijn opgestart worden.

Voor de Per Direct en Korte Termijn projecten is financiering via het InteregII-project gereserveerd. Al deze projecten moeten voor 31 december 2000 afgerond zijn. Voor de projecten daarna is nieuwe financiering noodzakelijk.

Beheersmaatregelen

Ook voor de beheersfase zijn de belangrijkste maatregelen aangegeven per thema in diezelfde tabellen. Als instrumentarium gelden de reguliere subsidies/regelingen.

De projectenlegger

De projectenlegger is een uitgebreid overzicht van alle projecten die voorgesteld worden binnen de termijn 1999-2014, gebaseerd op voorliggend plan. Het geeft inzicht waar en wanneer, welke maatregelen worden uitgevoerd en wat elk project globaal kost. Deze legger is vanwege de omvang in een apart bijlagenrapport uitgewerkt.

De legger kan dienen als basis voor de uitwerking tot bestekken/aanbestedingsdossiers. Per project zijn de inrichtingsmaatregelen, de te bewerken oppervlakte, aanduiding van lokatie en dergelijke aangegeven. Deze legger is opgesteld in een spreadsheetprogramma. Wijzigen of aanvullingen kunnen daardoor eenvoudig geschieden.

	Fasering				Instrumentarium
	PD	KT	MT	LT	
INRICHTINGSMAATREGELEN					
1. Heide					
· Aankoop/verwerving heidegronden			X	X	R
· Herstelbeheer heide (aanv. plaggen)	X	X	X		I / N
· Inrichtingsmaatregelen t.b.v. begrazingsbeheer	X	X	X		I / N
· Aanvullende kleinschalige natuurbouwmaatregelen	X	X			I
2. Vennenherstel					
· Venoevers opslagvrij maken (zie thema bos)	X	X	X		I / N
· Uitdiepen, opschonen en oeverherstel	X	X	X		I / N
· Waterprojecten; zie thema water					
3. Stuifzanden					
· Herstel: rondom boomopslag verwijderen		X	X	X	I / N
· Vergroting kleinschalige stuifzanden (zie thema bos)			X	X	N
4. Overige projecten					
· Aankoop/verwerving			X	X	R
· Ontwikkeling schraalgraslanden (natuurbouw)			X	X	R
· Specifieke projecten Steertse Heide en Markgraaf			X	X	N
5. Opstarten project agrarisch natuurbeheer		X			R
6. Opzet monitoringsprogramma					
· Heide ontwikkeling (i.r.t. begrazing + aanvullende maatregelen)		X			I / R
· Stuifzandontwikkeling (i.r.t. begrazing)		X			I / R
· Venontwikkeling		X			I / R
BEHEERSMAATREGELEN					
7. Begrazing met gemengde kudde (rund/paard/schaap) (ook stuifzanden, schraalgraslanden), incidenteel aanvullende maatregelen		X	X	X	R / N
8. Watertoevoer naar vennen blijvend garanderen (zie thema water)		X	X	X	R / N
9. Uitvoering monitoringsplan		X	X	X	R / N
10. Opvolging/actualisering beheersovereenkomsten met landbouwers			X	X	R

Verklaring gebruikte codering:

PD Per Direct Projecten die per direct uitvoerbaar zijn.

KT Korte Termijn Projecten en maatregelen die in 1999-2000 uitvoerbaar zijn.

MT Middellange Termijn Projecten en maatregelen die over 2001-2004 uitvoerbaar zijn.

LT Lange Termijn: Projecten en maatregelen die over 2005-2014 uitvoerbaar zijn.

I Financiering via huidig, goedgekeurde uitvoeringsbudget BIP - Kalmthoutse Heide - De Zoom (InteregII-project).

N Nieuwe financiering noodzakelijk.

R Financiering via de Reguliere subsidies/regelingen.

De grijze balk geeft aan dat voor dit van de projecten nog geen financiering is vastgesteld.

PROJECTEN EN MAATREGELLEN: BOS

Tabel 1.2

	Fasering				Instrumentarium
	PD	KT	MT	LT	
INRICHTINGSMATREGELEN					
1. Open bos					
· Loofhout stimuleren		X	X	X	I / N
· Aandeel dood hout bevorderen		X	X	X	I / N
· Exotenbestrijding	X	X	X	X	I / N
· Grootschalige sterke dunningen in het kronendak		X	X	X	I / N
2. Gesloten bos/boskernen					
· Loofhout stimuleren		X	X		I / N
· Aandeel dood hout bevorderen		X	X		I / N
· Exotenbestrijding		X	X	X	I / N
· Groepsgewijs kleinschalig dunnen in het kronendak		X	X	X	I / N
3. Omvorming randen/overgangen heide-stuifzand-ven-bos					
· Boomopslag verwijderen		X	X	X	I / N
4. Overleg over nadere invulling bosbeheer en planning met grote en kleine eigenaren					
· Vertaling naar werkplannen (particulier en overheden)		X	X	X	I / N
· Uitwerking samenwerkingsverband kleinere eigenaren en overheden		X	X		I / N
5. Monitoringsprogramma opzetten en uitvoeren					
· Effecten begrazing op bosontwikkeling (gekoppeld aan natuurmonitoring)		X	X		I / N
· Effecten/ontwikkeling m.b.t. loofhout/doodhout		X	X		I / N
6. Voorbeeldprojecten Geïntegreerd bosbeheer/ exotenbestrijding					
· Bosgebieden van Thillo, Rijdsdijk, van Mierlo	X	X			I
· Bosgebied Rijdsdijk	X	X			I
· Venontwikkeling		X			
BEHEERSMATREGELEN					
7. Open bos					
· Bosbegrazing (zie thema natuur)		X	X	X	R / N
· Grootschalige sterke dunningen in het kronendak (geïntegreerd bosbeheer)		X	X	X	R / N
8. Gesloten bos/Boskern					
· Groepen kappen (geïntegreerd bosbeheer)		X	X	X	R / N
9. Uitvoering monitoringsprogramma					
· Effecten begrazing op bosontwikkeling		X	X	X	R / N
· Effecten/ontwikkelingen m.b.t. loofhout/doodhout		X	X	X	R / N

Verklaring gebruikte codering:

PD Per Direct Projecten die per direct uitvoerbaar zijn.

KT Korte Termijn Projecten en maatregelen die in 1999-2000 uitvoerbaar zijn.

MT Middellange Termijn Projecten en maatregelen die over 2001-2004 uitvoerbaar zijn.

LT Lange Termijn: Projecten en maatregelen die over 2005-2014 uitvoerbaar zijn.

I Financiering via huidige, goedgekeurde uitvoeringsbudget BIP - Kalmthoutse Heide - De Zoom (InterregII-project).

N Nieuwe financiering noodzakelijk.

R Financiering via de Reguliere subsidies/regelingen.

De grijze balk geeft aan dat voor dit deel van de projecten nog geen financiering is vastgesteld.

	Fasering				Instrumentarium
	PD	KT	MT	LT	
INRICHTINGSMAATREGELEN					
1. Extensivering landbouwkundig gebruik door <ul style="list-style-type: none"> · Omvormen akkerbouwpercelen naar graslandpercelen · Verschrallen van graslanden 			X X		R R
2. Kleine, verspreide landbouwpercelen als open grazige plekken behouden of omvormen ten behoeve van het begrazingsbeheer			X		R
3. Creëren natuurlijke overgangen naar heide en bos door plaggen, maaien of verwijderen vegetatie (grenserving)		X	X		I / N / R
4. Afsluiten van beheersovereenkomst op vrijwillige basis bij terreinen die op de korte termijn particulier eigendom blijven		X	X		R
5. Aankoop gronden, nu in agrarisch gebruik t.b.v. natuurontwikkeling/natuurbouw		X	X	X	R
6. Project Steertse Heide, Zuidelijk deel <ul style="list-style-type: none"> · Volledig verwerven op korte termijn t.b.v. natuurinrichting · Verschrallen/vernatten graslanden met aanleg van helofytenfilters Project Steertse Heide, Noordelijk deel <ul style="list-style-type: none"> · Huidige inrichting handhaven en eventueel verfijnen, door huidig landgebruik te extensiveren, te vernatten en in te passen in (seizoens-)begrazing · Beheersovereenkomsten afsluiten 		X X X X	X X X X		R I / N / R I / N / R R
7. Project Markgraaf <ul style="list-style-type: none"> · Projectvoorstel op stellen en vervolgens nader uitwerken 			X		N
BEHEERSMAATREGELEN					
8. Begrazingsbeheer		X	X	X	R / N
9. Agrarisch natuurbeheer (tijdelijk)		X	X		R / N
10. Graslandbeheer (botanisch/weidevogels), blijvend		X	X	X	R / N

Verklaring gebruikte codering:

PD Per Direct Projecten die per direct uitvoerbaar zijn.

KT Korte Termijn Projecten en maatregelen die in 1999-2000 uitvoerbaar zijn.

MT Middellange Termijn Projecten en maatregelen die over 2001-2004 uitvoerbaar zijn.

LT Lange Termijn Projecten en maatregelen die over 2005-2014 uitvoerbaar zijn.

I Financiering via huidige, goedgekeurde uitvoeringsbudget BIP - Kalmthoutse Heide - De Zoom (InterregII-project).

N Nieuwe financiering noodzakelijk.

R Financiering via de Reguliere subsidies/regelingen.

De grijze balk geeft aan dat voor dit deel van de projecten nog geen financiering is vastgesteld.

	Fasering				Instrumentarium
	PD	KT	MT	LT	
ALGEMENE MAATREGELLEN					
1. Dempen grachten	X	X	X		I / N
2. Ondieper maken grachten	X	X	X	X	I / N
3. Herstel stuwen	X	X	X	X	I / N
4. Plaatsen nieuwe stuwen	X	X	X		I / N
5. Opheffen stuwen	X	X			I
6. Sluiten duiker		X			I
7. Uitdiepen depressies voor poelen	X	X			I
8. Herstel vennen		X	X	X	I / N
9. Opschonen vennen		X	X		I / N
10. Herleggen tracé Zwarte Beek				X	N
11. Aanleg helofytenfilters			X		N
12. Uitbouw meetnet voor ven- en grondwaterpeilen		X			I / W
13. Monitoring venwaterkwaliteit		X	X		I / W / N
14. Herstel buffercapaciteit venwater			X		N
MAATREGELLEN TOEGESPITST OP GROOTE MEER					
1. Vanggebied vergroten door koppeling (onderzoek) Opties (zie ook kaart Water) via: <ul style="list-style-type: none"> · Kortenhoeff-water (ook buiten Grenspark) · Mozeven-water (ook buiten Grenspark) · Zwaluwmoer · Inpassing Steertse Heide · Inpassen Jagersrust · Afwatering Noord-Oost Hoek/De Nol/Groote Meer 		X X X X	X X X X	X	W W W R R W
2. Wegzijing aanpakken door: <ul style="list-style-type: none"> · Aanvullend onderzoek grondwatersysteem · Hydrologische isolatie zandgroeve 		X			R
3. Tijdelijke aanvulling van de vennen met lokaal grondwater		X	X		W
4. Aanvoer water uit Steertse Heide		X	X		R
5. Afsluiten van de grachten		X	X		I / N
6. Kunstmatige (diep)infiltratie		X	X		W

	Fasering				Instrumentarium
	PD	KT	MT	LT	
MAATREGELLEN TOEGESPITST OP GROOTE MEER EN DE NOL					
<i>Groote Meer: Mogelijke bronnen van gebiedsvreemd H₂O voor Groote Meer (mogelijk ook deels voor andere natte parken in te zetten).</i>					
1. Omgeving Grenspark (onderzoek Landelijk gebied, onderzoek op bruikbaarheid en kwaliteit)					
· Deltabekken als bron		X			W
· Leiding Schijf als bron		X			P.M.
· Biesbosch als bron		X			W / P.M.
· Kortenhoef/achterland-water			X		P.M.
· Mozeven (persleidingwater)			X	X	W
2. Stedelijk gebied - debietenonderzoek		X			W
<i>De Nol</i>					
1. Vanggebied vergroting					
· Koppeling met Pidpa bekkens (praktijkproef mogelijkheden en effecten)			X		P.M.
2. Grondwatersysteem: Invloed van de onttrekkingen verminderen					
· Praktijkproef vaststellen invloed (aanpak in onderzoek)	X				P.M.
· Kartering/inventarisatie van de 'niet - Pidpa/Deltanuts pompings'	X				R

Verklaring gebruikte codering:

PD Per Direct: Projecten die per direct uitvoerbaar zijn.

KT Korte Termijn: Projecten en maatregelen die in 1999-2001 uitvoerbaar zijn.

MT Middellange Termijn: Projecten en maatregelen die over 2001-2004 uitvoerbaar zijn.

LT Lange Termijn: Projecten en maatregelen die over 2001-2014 uitvoerbaar zijn.

I Financiering via huidige, goedgekeurde uitvoeringsbudget BIP - Kalmthoutse Heide - De Zoom (InteregII-project)

N Nieuwe financiering noodzakelijk.

R Financiering via de Reguliere subsidies/regelingen.

W Verantwoordelijke instanties waterhuishouding, initiatief Brabantse Wal

P.M. Pro Memori

De grijze balk geeft aan dat voor dit deel van de projecten nog geen financiering is vastgesteld

	Fasering				Instrumentarium
	PD	KT	MT	LT	
INRICHTINGSMATREGELEN					
1. Routing uitzetten wandelroutes	X	X			I
2. Uitzetten en aanleggen van fietsroutes	X	X	X		I / N
3. Uitzetten en aanleg van ruiterroutes	X	X			I
4. Uitbreiding/aanleg parkeerplaatsen		X	X		I / N
5. Uitbreiding/aanleg infovoorzieningen (inclusief natuur-educatief-centrum aan Nederlandse zijde)	X	X	X		I / N
6. Lokale verbetering kleinschalige recreatieve voorzieningen		X	X		I / N
7. Verbeterde toezichtorganisaties		X			I
8. ATB-route uitwerken (buiten rustgebied)		X	X		I / N
9. Hondenuitlaatbeleid bepalen i.o.m. gemeenten en vaststellen hondenlosloopgebieden		X			I
10. Herinrichting kruispunt NEC		X			R
11. Monitoringsplan Recreatie	X				I
BEHEERSMATREGELEN					
1. Toezicht (gecombineerd met monitoring van recreatiedruk en effect op de natuur)		X	X	X	R / N
2.. Onderhoud recr. voorzieningen			X	X	R / N
3. Draagvlak ontwikkeling (zie voorlichting + educatie-thema)			X	X	R / N

Verklaring gebruikte codering:

PD Per Direct Projecten die per direct uitvoerbaar zijn.

KT Korte Termijn Projecten en maatregelen die in 1999-2000 uitvoerbaar zijn.

MT Middellange Termijn Projecten en maatregelen die over 2001-2004 uitvoerbaar zijn.

LT Lange Termijn Projecten en maatregelen die over 2005-2014 uitvoerbaar zijn.

I Financiering via huidige, goedgekeurde uitvoeringsbudget BIP - Kalmthoutse Heide - De Zoom (InterregII-project).

N Nieuwe financiering noodzakelijk.

R Financiering via de Reguliere subsidies/regelingen.

De grijze balk geeft aan dat voor dit deel van de projecten nog geen financiering is gereserveerd.

PROJECTEN EN MAATREGELLEN: FAUNABEHEER

Tabel 1.7

	Fasering				Instrumentarium
	PD	KT	MT	LT	
INRICHTINGSMAATREGELLEN					
1. Oprichting overkoepelende organisatie		X	(X)		I / (N)
2. Opstellen Wildbeheerplannen (inclusief vastleggen zonerings)		X			P.M.
3. Aanvullend kleinschalige maatregelen		X			I
BEHEERSMAATREGELLEN					
1. Grensparkbewaking en toezicht		X	X		I / N

Verklaring gebruikte codering:

PD Per Direct Projecten die per direct uitvoerbaar zijn.

KT Korte Termijn Projecten en maatregelen die in 1999-2000 uitvoerbaar zijn.

MT Middellange Termijn Projecten en maatregelen die over 2001-2004 uitvoerbaar zijn.

LT Lange Termijn: Projecten en maatregelen die over 2005-2014 uitvoerbaar zijn.

I Financiering via huidige, goedgekeurd uitvoeringsbudget BIP - Kalmthoutse Heide - De Zoom (InteregII-project).

N Nieuwe financiering noodzakelijk.

R Financiering via de Reguliere subsidies/regelingen.

P.M. Pro Memori

De grijze ball geeft aan dat voor dit deel van de projecten nog geen financiering gereserveerd is.

Extra faciliteiten (éénmalig)	Kosten, éénmalig (Euro)
Aanschaf communicatiemiddelen(KT / MT)	10.000,--
Aanschaf GIS-station (KT / MT)	10.000,--
Totaal éénmalige kosten Parkorganisatie	20.000,--

Extra bemensing/materiaal (jaarlijks terugkerend)	Kosten, jaarlijks (Euro)
Grenspark-coördinator	50.000,--
Medewerker (VER-ondersteuning, planning, GIS) (voltijds equivalent VER-ondersteuning, planning, GIS, bewaking en toezicht)	50.000,--
Communicatiemiddelen terreinbeheerders/toezicht- houders	5.000,--
Secretariaat (incl. communicatiemiddelen)	5.000,--
GIS-station, onderhoud/update	2.500,--
Totaal jaarlijkse kosten Parkorganisatie	112.500,--

KT: korte termijn, MT: Middellange termijn

1.3 Parkorganisatie en kosten

Om inzicht te krijgen in de kosten van de parkorganisatie is het van essentieel belang dat duidelijk wordt wat vanwege de instelling van het Grenspark **extra** nodig is opdat de inhoudelijke visie en doelstellingen zoals geformuleerd in deel I en II gerealiseerd worden. De extra benodigdheden hebben te maken met extra facilitaire voorzieningen en extra bemensing (personeel). De extra bemensing wordt onderdeel van het Coördinatiepunt Beheer en organisatie

Extra facilitaire voorzieningen

Goede bereikbaarheid van alle beheerders/opzichters staat voorop. Dit vraagt om goede communicatiemiddelen voor alle beheerders, zodat brandpreventie en toezicht effectief en grensoverschrijdend plaats kunnen vinden. Ten behoeve van de monitoring en het verder uitwerken van bijvoorbeeld de beheersplanning en de inventarisaties is een GIS-station nodig. Verder moet centraal voorzien worden in communicatiemiddelen (telefoon/fax). Er wordt vanuit gegaan dat de overige benodigde facilitering via bestaande aanwezige voorzieningen bij de diverse eigenaren/terreinbeheerders en/of via verantwoordelijke overheden gerealiseerd kunnen worden.

Extra bemensing Coördinatiepunt

Bijna elk eigendom heeft een terreinbeheerder of opzichter. Dit betekent dat in de dagelijkse werkzaamheden zoals de planning, het beheer en het toezicht is in grote delen van het park afzonderlijk voorzien is. Slechts in een beperkt aantal delen van het park is sprake van actieve voorlichting. Deze voorlichting is specifiek gericht op de 'eigen' terreinen.

Uitgangspunt in het Beleidsplan is dat de aanwezige inzet van arbeid bij de diverse eigenaren/terreinbeheerders/verantwoordelijke overheden ook naar de toekomst toe behouden blijft, met als voornaamste taken het dagelijkse toezicht en beheer van afzonderlijke terreindelen van het Grenspark.

Wat nu nadrukkelijk ontbreekt is een overkoepelende aansturing wat betreft overleg, beheer en voorlichting en educatie, zowel binnen het Grenspark als met diverse instanties en overheden daarbuiten. Deze aansturing is van essentieel belang, gezien het grensoverschrijdende karakter, de absolute omvang van het Grenspark, de behoefte en noodzaak van overkoepelend toezicht en de complexiteit aan belangen, eigendomssituatie en betrokkenen. Juist ook een gezamenlijke aansturing maakt het mogelijk een gemeenschappelijke vuist te maken om de belangen en waarden van het Grenspark optimaal te vertegenwoordigen, zowel binnen de grenzen van het Grenspark als expliciet daarbuiten.

!!!Tussenvoegen schema totale kosten inrichting!!!

Tevens is een goede en eenduidige communicatie tussen het sturend orgaan en het coördinatiepunt noodzakelijk. Zowel inhoudelijk als financieel zullen meerjarenprogramma's en bijvoorbeeld kwartaal- en jaarverslagen van de diverse werkgroepen opgesteld moeten worden om het sturend orgaan op de hoogte te houden van de voortgang met betrekking tot de realisatie van het Beleidsplan. Het is een groot voordeel als alle informatie via één kanaal verzameld en geordend wordt.

Voor dit overkoepelend beheer en toezicht (recreatie en fauna) en de vereiste regelmatige terugkoppeling naar het sturend orgaan is een centrale grenspark-coördinator (fulltime) vereist. Deze persoon is verantwoordelijk voor de dagelijkse uitvoering van het Beleidsplan en daarmee verantwoordelijk voor de projecten. De coördinator verzorgt de terugkoppeling naar het sturend orgaan en vormt de spil in de dagelijkse afstemming naar de terreinbeheerders/eigenaren.

Voor een goede taakvervulling is het dan ook evident dat deze functionaris gedurende 5 dagen per week beschikbaar is. Voor de invulling van het voorlichtings en educatiebeleid, het monitoringsprogramma en de GIS-ondersteuning wordt een tweede voltijds equivalent noodzakelijk geacht. Op het grenspark-secretariaat zijn ook bijbehorende voorzieningen zoals communicatiemiddelen noodzakelijk.

Kosten parkorganisatie

Uit bovenstaand blijkt duidelijk een behoefte aan aanschaf van ondersteunende middelen en extra bemensing in de vorm van een coördinator en een medewerker.

De kosten voor de parkorganisatie zijn in onderstaand schema uitgesplitst naar eenmalige kosten voor facilitaire voorzieningen en jaarlijks terugkerende kosten voor extra bemensing. De totale éénmalige kosten voor aanschaf facilitaire voorzieningen zijn 20.000,- Euro. De jaarlijks terugkerende kosten inclusief deze voor de vereiste extra bemensing zijn ingeschat op 112.500,- Euro. De bedragen zijn richtbedragen, gebaseerd op gemiddelde bedragen in 1999.

1.4 Kosten van inrichting

De totale inrichtingskosten om voorliggend plan te ontwikkelen zijn ruim 5 miljoen Euro. Voor de periode van 1999 tot 2001 is een totaalbedrag aan inrichtingskosten berekend van 2.321.439,- Euro (incl. BTW). Hiervoor is via het InterregII-project (IGRES) een budget gereserveerd. Voor de periode vanaf 2001 tot aan het eind van de planperiode (2014) is een financieringsbehoefte berekend van ruim 3.084.768,- euro (incl. BTW).

De kosten voor inrichting zijn berekend op basis van een inschatting van de omvang van de betreffende maatregelen en van de standaard-kosten per inrichtingsmaatregel. Per project zijn de kosten in de projectenlegger (aparte rapportage) uitgewerkt op basis van standaard-eenhedsprijzen.

!!!Tussenvoegen schema kosten beheer!!!

Ook zijn kosten bepaald voor de voorbereiding van de uitvoering. Dit zijn de kosten voor projectvoorbereiding, het opstellen van bestekken, aanbesteding, directievoering en toezicht. Hiervoor is een percentage van de uitvoeringskosten berekend van 8.5%. Er is een post onvoorzien opgenomen van 5 %. De totale kosten per termijn/prioriteit zijn weergegeven in de officiële euro koers f 2,20.

In het schema op de volgende bladzijde is een uitgebreid overzicht gegeven van de inrichtingskosten, per thema en per termijnperiode.

1.5 Kosten van beheer

Om inzicht te krijgen in de benodigde jaarlijkse financiële middelen voor beheer, is op basis van de geplande streefbeelden, bijbehorende voorzieningen en elementen en het geformuleerde beheer een inschatting gemaakt van de extra beheerskosten die nodig zijn voor het daadwerkelijke beheer.

De jaarlijkse beheerskosten verdeeld over drie categorieën: huidige beheerskosten, additionele kosten en nieuwe beheerskosten.

De huidige beheerskosten betreft reguliere kosten betaald door huidige eigenaren/terreinbeheerders uit bestaande budgetten. Deze kosten komen niet ten laste van het Grenspark. Deze kosten zijn verder buiten beschouwing gelaten.

De additionele kosten betreffen extra kosten in bestaande biotopen als gevolg van intensivering van het beheer, bijvoorbeeld op de heideterreinen. De totale additionele beheerskosten als gevolg van de instelling van het Grenspark zijn berekend op 32.251,- Euro.

De nieuwe beheerskosten zijn kosten voor beheer die gemaakt moeten worden vanwege het toevoegen van nieuw elementen in het Grenspark, bijvoorbeeld de kudde, veeroosters en onderhoud watergangen en paden, bebording. Deze kosten zijn berekend op 113.914,- Euro aan nieuwe beheerskosten.

De totale jaarlijkse extra beheerskosten zijn daarmee 146.165,- Euro (incl BTW). Het schema op de volgende bladzijde geeft gedetailleerder inzicht in de opbouw van de beheerskostenberekening.

1.6 Overzicht kosten (meerjarenbegroting)

Onderstaand is een overzicht gegeven van de kosten die na instelling van het grenspark éénmalig dan wel structureel (jaarlijks) noodzakelijk zijn om de visie, doelstellingen en streefbeelden, zoals verwoord in dit plan, te realiseren.

Kostenoverzicht inrichtingsfase, éénmalig kosten (incl. BTW)

	<i>Euro</i>	<i>Gulden</i>	<i>Belg.francs</i>
<i>Financiering gereserveerd</i>			
· Projecten (Korte Termijn en Per Direct)	2.321.439,-	5.107.166,-	90.328.366,-
Totaal <i>éénmalige</i> kosten (gereserveerd)	-----	-----	-----
2.321.439,-	5.107.166,-	90.328.366,-	
<i>Financieringsbehoefte</i>			
· Extra facilitering t.b.v.Parkorganisatie (éénmalig)	20.000,-	44.000,-	778.210,-
· Projecten (Middellange en Lange Termijn)		3.084.768,-	6.786.490,-
120.029.880,-	-----	-----	-----
Totale <i>éénmalige</i> kosten (niet gereserveerd)	3.104.768,-	6.830.490,-	120.808.090,-

Omgerekend naar een jaarlijkse financieringsbehoefte om de inrichting van het Grenspark te realiseren, betekent dit dat er voor de resterende planperiode van 2001 tot en met 2014 (14 jaar) een financieringsbehoefte is van totaal 3.104.768,- Euro oftewel gedurende 14 jaar 221.769,- Euro per jaar .

Totaaloverzicht beheer (jaarlijks, inclusief BTW in Euro)

· Kosten parkorganisatie	112.500,-	247.500,-	4.377.432,-
· Kosten voor additioneel beheer	32.251,-	70.952,-	1.254.903,-
· Kosten voor aanvullend beheer	113.914,-	250.611,-	4.432.451,-
Totale jaarlijkse kosten (niet gereserveerd)	-----	-----	-----
258.665,-	569.063,-	10.064.786,-	

Jaarlijkse financieringsbehoefte

De jaarlijkse financieringsbehoefte van 2001 tot aan 2014 voor zowel inrichting (221.769,- Euro) en beheer (258.665,- Euro) van het Grenspark is 480.434,- Euro per jaar.